

ÖRNEK ALMA, MECBUR TUTULMA VE GEÇMİŞE BAĞIMLILIK: TÜRKİYE'DEKİ YÖNETİM YAZININDA DEĞİŞİM *

Behlül ÜSDİKEN **

Zeynep ERDEN ***

Özet: Bu makalede Türkiye'deki yönetim yazınının zaman içinde ne ölçüde ve ne tür değişime uğradığı 1970'li ve 1990'lı yıllarda yapılmış makale yayınlarının kıyaslanmasına incelenmektedir. Üzerinde durulan boyutlar bilimleşme ve Türkiye kaynaklı yazınla ilişkidir. Araştırmayı örgüt kuramında kurumsalcı olarak adlandırılan bakış açısı yönlendirmekte, incelemenin tasarımı bu yaklaşımın değişime ilişkin barındırdığı farklı görüşleri sınama imkanını da vermektedir. Çalışmanın veri temelini dört akademik dergide yayınlanmış makaleler ve bu makalelerde verilen atıflar oluşturmaktadır. Önemli bir değişim görgül makalelerin payında gözlemlenen yükselmedir. Ancak bulgular bu yönelimin burada kullanılan bilimleşme ve Türkiye kaynaklı yazınla ilişki ölçülerinde sınırlı bir değişimle koşut gittiğini göstermektedir. Bulgular ayrıca tarihsel kökleri farklı yüksek öğretim kuruluşları arasında yayın yapmaya ilişkin anlayış ve kalıplardaki farkların zamana bağlı olarak değişim göstermediğine işaret etmekte, böylelikle kurumsalcı yaklaşımın tarihi önemseyen türüne destek vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye'de yönetim yazını, değişim, kurumsalcı yaklaşım.

Akademik kuruluşların ve bu tür örgütlerde çalışanların ana faaliyetlerinden birinin bilgi üretmek ve yaymak olması beklenir. Bu faaliyetin başta gelen gerçekleştirilme biçimlerinden biri de yayın yapılmasıdır (Gürüz vd., 1994: 76). Yayın, özellikle son zamanlarda, akademik kuruluşların ve buralarda görev alan kadroların başarısını değerlendirmenin başta gelen ölçütlerinden biri olmuştur. Giderek de ülkeler için uluslararası alanda bir rekabet unsuru haline gelmekte, ileri düzeyde öğretim ve araştırmanın düzenleyicisi kamu organlarının müdahalelerine konu olmaktadır. Yayın faaliyetini artırma, niteliğini yükseltme, uluslararası yazına daha fazla katkı yapma ülke olarak ileri gidilmesi gereken meseleler olarak görülmektedir (Gürüz vd., 1994: 233).

Türkiye'deki araştırma ve yayın faaliyeti, aslında oldukça eskilerden beri, tartışma ve inceleme konusu yapılmıştır. Böyle çalışmalar arasında, Türkiye'de

* Bu makalenin bazı bölümleri 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi'nde (24-26 Mayıs 2001, Silivri, İstanbul) bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Sabancı Üniversitesi.

*** Araştırma Görevlisi, İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi.

hem “kamu yönetimi” hem de “işletme” sahalarının bir alt dalı olarak gelişen “yönetim” alanının (Emre, 1998) üretilen bilgi ve yayılma şekilleri açısından izlediği seyir de son 25 yıldır araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Bu ilgede kamu yönetimi ve işletme gibi alanlarda bilgi üretilmesi ve hayata geçirilmesinin iktisadi ve sosyal gelişmeye ve dış dünyayla bütünleşmeye katkı yapacağı düşüncesinin etkisi vardır. Bir yandan da disiplinin gelişmesinde başka bazı ülkelere kıyasla geriden gelme kaygısından hareketle, bunun yarattığı meseleleri anlama ve hatta belirli yönlerde değişimine katkıda bulunma çabasından söz edilebilir. Son zamanlarda daha da artan ilgide yönetim alanında bilginin üretimi ve yayılmasının gerek Kuzey Amerika gerekse Avrupa kaynaklı yazında, iki tarafta farklı kaygılarla olsa da, işlenmeye başlamasının etkisi olduğu söylenebilir.

Türkiye’de yönetim konusuna ilişkin araştırma ve yayın faaliyetini incelemenin ilk örneklerini kamu yönetimi üzerine eğilen çalışmalarda görebilmek mümkündür (Heper, 1975; Cem, 1976; Heper ve Berkman, 1979 a, b). Bunları Berkman’ın (Berkman ve Kozan, 1979; Berkman, 1986, 1987) *Amme İdaresi Dergisi*’nde yayınlanan makaleleri veri temeli olarak kullanan, dolayısıyla işletme alanından bu dergiye gelen yazıları da kapsayan, çalışmaları izlemiştir. Son 10 yılda da hem bu çizgiyi sürdüren (Katrinli vd., 1995; Özen, 1995) hem de işletme alanından kaynaklanan yönetim yazınının daha fazla ağırlık taşıdığı incelemeler yayınlanmıştır (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a, b, 1993; Üsdiken vd., 1998; Özen, 2000). Yine yakın zamanlarda Türkiye’de işletme ve bu çerçevede yönetim yazınının ilk aşamalarına bakan yayınlar da yapılmıştır (Üsdiken ve Çetin, 1999; 2001).

Yukarıda örnekleri sıralanan incelemeler 1930’lu yıllardan başlayarak, ama esasen 1950’lerden 1980’lerin sonuna kadar olan dönemle ilgili veriler ve yorumlar sağlamışlardır. Söz konusu çalışmalar, yönetim meselelerine bakış açısındaki bazı değişimler bir yana (Üsdiken ve Çetin, 1999: 65; Üsdiken ve Pasadeos, 1993) Türkiye’deki yayın anlayış ve kalıplarının, en azından 1980’lerin sonuna dek, büyük ölçüde durağan bir görüntü arzettiğini göstermişlerdir. Buna karşılık Özen (2000) 1996-1998 yılları arasında düzenlenen Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongre’lerinde sunulan bildirimleri veri temeli olarak kullandığı yeni bir çalışmada en azından bazı boyutlarda değişimin gözlenebildiğini ileri sürmektedir.

Burada sunulan araştırma da değişim meselesini incelemek üzere tasarlanmıştır. Türkiye’de yönetim yazını, 1950’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) etki alanına girilmesiyle beraber yeniden şekillenmeye ve büyümeye başlamıştır (Üsdiken vd., 1998; Üsdiken ve Çetin, 1999). Ellili ve 1960’lı yıllar gerek kamu gerekse işletme yönetimi konusunda ilk eğitim kuruluşlarının ve yayın ortamlarının oluşturulduğu, her iki alanın da bağımsız kimlik kazanmağa başladığı yıllar olmuştur (Üsdiken vd., 1998). O günlerden bu yana yöne-

tim alanındaki akademik faaliyette değişimin incelenmesini anlamlı kılacak bir süre geçmiştir. Daha özgül biçimde ifade edilecek olursa bu çalışmanın ana araştırma sorusunu Türkiye’de yönetim yazınının oluşumu izleyen 1970’li yıllardan 1990’lara ne ölçüde ve ne tür değişime uğradığı teşkil etmektedir.

Araştırmayı örgüt incelemelerinde “kurumsalcı” olarak bilinen (örneğin, Powell ve DiMaggio, 1991; Meyer ve Scott, 1983) bakış açısı yönlendirmektedir. Kurumsalcı yaklaşım kendi içinde örgütler ve örgütsel ortamlardaki faaliyetlerin değişimine ilişkin farklı görüşleri barındırmaktadır. Araştırma, Türkiye’deki yönetim yazınının seyrini incelerken bu farklı görüşlerin görece üstünlüklerini sınamaya da imkan verecek şekilde tasarlanmıştır.

Değişim, yayınlara esas olan “bilme” iddiasının dayanakları ve Türkiye kaynaklı yazınla kurulan ilişki olmak üzere iki boyut üzerinde incelenmektedir. Araştırmanın verilerini akademik yayın faaliyetinin, değeri ülkelere ve bilim alanlarına göre farklılık göstermekle birlikte, önemli bir türü olan dergi makaleleri oluşturmaktadır. Son sekiz yılın verileri bu inceleme için yeni toplanmış, 1970’li yıllar ve 1990’ların ilk iki yılı içinse büyük ölçüde Üsdiken ve Pasadeos (1992a) ve Üsdiken’in (1996) verilerinden yararlanılmıştır.

Makalenin izleyen bölümünde Türkiye’de yönetim yazını üzerine önceden yapılan çalışmaların bu incelemenin ilgilendiği boyutlar açısından gösterdikleri değişim gözden geçirilmektedir. Bunu, araştırmayı yönlendiren kuramsal düşüncelerin ve bunların şekillendirdiği beklentilerin ortaya konması izlemektedir. Üçüncü bölümde araştırmada kullanılan veriler ve analiz yöntemleri hakkında bilgi verilmektedir. İzleyen bölümde de elde edilen bulgular sunulmaktadır. Makale, bulguların ifade ettikleri üzerinde durulan tartışma ve sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

TÜRKİYE’DEKİ YÖNETİM YAZINI ÜZERİNE ÖNCEKİ İNCELEMELER

Gerek kamu örgütlerinin, gerekse işletmelerin yönetimiyle ilgili Türkiye’deki araştırma ve yayınları inceleyenlerin vardıkları başta gelen sonuç bu tür faaliyetlere egemen yaklaşımın uygulama dünyasına teknik tanıtma, yol gösterme veya şekil verme yönünde olduğudur. Örneğin Heper (1975: 64) ve Heper ve Berkman (1979a: 322), 1970’li yıllar itibarıyla Türkiye’de kamu bürokrasisi üzerine yapılan çalışmalardan Türkiye’deki dergilerde yayınlananların esasen “normatif” olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde Üsdiken ve Pasadeos (1992a: 132; 1993: 87), işletmelerle ilgili yayınları da dahil ettikleri incelemelerinde örgütler ve yönetimle ilgili çalışmaların “yol gösterici” yaklaşımların etkisi altında oldukları sonucuna varmışlardır. Benzer kanaatleri Emre (1998) ve Sargut’un (1998) daha yakın tarihli değerlendirme-lerinde de görebilmek mümkündür.

Türkiye’de yapılan yönetimle ilgili yayınlarda normatif veya yol gösterici eğilimlerin egemen olduğu yönündeki gözlemler yayınlanan çalışmaların taşıdığı niyetle ilgilidir. Niyetin esas itibariyle, uygulama dünyasına daha “iyi”, daha “yararlı” ve daha “yenilikçi” kabul edilen anlayış ve yöntemlerin öğretilmesi ve benimsetilmeye çalışılması olduğu belirtilmiş olmaktadır. Egemen niyetin bu olduğu ifade edilirken yönetim yazınının çoklukla barındırdığı iki ayrı özelliğe de işaret edildiği ileri sürülebilir. Bunlardan birincisi Türkiye’deki yayınlarda “bilme” iddiasının neye dayandığıyla ilgilidir. Yazılanların dayanağını çoğu kez “başarılı” ve “doğru” olduğu düşünülen uygulama örneklerinin, okumalardan edinilmiş inanışların ve kişisel izlenim ve kanaatlerin oluşturduğu söylenmiş olmaktadır. Normatiflik veya yol göstericilik teşhisinde yer alan ikinci temaysa akademik yazında Türkiye’yle kurulan bağın şekliyle ilgilidir. Türkiye’ye, yine genellikle, ya değinilmediği veya neyin neden olup bittiğinden bağımsız olarak değiştirilmesi gereken bir hedef şeklinde bakıldığı belirtilmiş olmaktadır. Dolayısıyla da esas yaklaşım, yönetim açısından başarılı olduğu düşünülen ülkelerdeki fikir ve uygulamaları yabancı yazından aktarıp hayata geçirilmesini teşvik etmek şeklinde kendini göstermiştir.

Yönetim Yazını ve “Bilimleşme”

Baştan belirtmek gerekir ki yönetim diye adlandırılan ilgi veya “bilim” alanının temelinde yöneticilere işlerini nasıl yapacaklarına yardımcı olacak ve yol gösterecek bilgi üretmek veya aktarmak yönünde bir anlayış vardır. Alanın kökleri, özellikle iş dünyası için, gerek Avrupa gerekse ABD ortamında böyle bir yaklaşımla oluşmuştur. Öncülüğü de zaten, ayrık örnekler bir yana, kendi yaptıkları çalışmalara veya tecrübelerine dayanarak uygulama dünyasının insanları yapmıştır. Bunların ürettikleri fikirler ve yöntemler, özellikle ABD için, kamu yönetimi disiplinin oluşumunda da önemli bir pay sahibidir (Üstüner, 1995: 59-60). Önce ticaret sonra da iş idaresi eğitiminin “yüksek” öğretime konu olarak üniversitelere nüfuz etmesi (Engwall ve Zamagni, 1998: 3-9) beraberinde “akademikleşmeyi” getirmiştir. Öncü uygulamacıların yaptıkları ve yazdıkları bu kez üniversiter ortamın insanları tarafından masa başında düzenlenerek yönetim “bilgisi” olarak sunulmaya başlamıştır. Bu sıralarda “bilimleşme” yönündeki ilk adımları, esasen muhasebe odaklı olmakla beraber, 1920’li ve 1930’lu yılların Almanya’sında gelişen “işletme iktisadında” görebilmek mümkündür (Locke, 1984: 155-192). Ancak bilimleşme iddiasını taşıyan esas büyük adım II. Dünya Savaşı sonrasında hem iş idaresi hem de kamu yönetimi için bilgi üretiminde “merkez” haline gelen ABD’de 1960’lı yıllarla birlikte atılmıştır (Locke, 1989).

Bilimleşme sürecine girilmesi, belirtilen zaman noktası itibariyle, bilimi yöneticilerin sorun çözme ve karar alma işlerinin hizmetine sokma (Locke, 1989:

¹ Bilgi üretimi için de uluslararası düzeyde “merkez-çevre” ayrımı Öncü’nündür (1986: 234).

26), bunu yapabilmek için de doğa bilimlerinin usullerinin yönetim alanına ithal edilmeye başlanması olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla burada bilimleşme, bilme iddialarının, kişisel tecrübe ve düşünceler yerine, doğa bilimlerinin “bilimsel yöntemini” kullanarak üretilen bilgiye dayandırılması çabası olarak anlaşılmaktadır. Bu da muhakkak uygulama dünyasına teknikler kazandırma ve yol gösterme kaygısından uzaklaşma anlamına gelmemektedir. Meydana gelen önemli değişiklik, yine ABD önde gitmek üzere, 1960’lar öncesi “uygulamacı-kuramcı” (Thompson ve McHugh, 1990) ve “uygulamacı-eğiticilerin” yerini akademik dünyanın insanların almaya başlaması, yönetme işini yapanlarla, onları ve yaptıklarını inceleyerek daha iyi yollar bulmalarına yardımcı olanların ayrışmasıdır (Cheit, 1991: 206-7). Böyle bir iş bölümü, uygulamacıların meselelerinin bilime konu olmasını getirdiği, dolayısıyla bir yandan uygulama dünyasına daha etkili ve verimli yollar vaat ettiği, bir yandan da bunlarla uğraşan akademisyenlere kendi ortamlarında daha fazla statü ve kaynak yollarını açtığı için başlangıçta mutlu bir beraberlik olarak karşılanmıştır. Ancak bilimleşme yönündeki gelişme, bir bakıma bazı “beklenmedik” sonuçlar da yaratmış, arkasından daha dar alanlarda uzmanlaşma, kuramsal kaygıların öne çıkması, uğraşılan meselelerin incelenmesi için ileri analiz yöntemlerine başvurulması gibi eğilimleri getirmiştir. Hatta bazı durumlarda yöneticilerin sorunlarından uzaklaşma meydana gelmiş, incelemelerin kuram ve yöntem kaygılarıyla şekillendirilmesi öncelik almaya başlamıştır (Aykaç, 1995: 277; Üsdiken ve Leblebici, 2001).²

Türkiye’de yönetim alanındaki akademik faaliyeti inceleyenlerin gösterdiği, yukarıda tanımlanan şekliyle bilimleşmenin Türkiye’de, en azından 1980’li yılların sonuna değin, akademik ortamlarda yaygınlaşma eğilimi göstermediğidir. Bilimleşme yönünde mesafe alınamayışı bir yanda kuramsal kaygıların ön plana çıkamamasına, bir yanda da veri temeli olan incelemelerin az yapılmasına yol açmıştır. Kuramla ilişki, bazan eskimiş, bazan da “uygulamacılara ders” niteliğinde olanların ayırdına varılmadığı bir “kitabilikle” (Cüceloğlu, 1971: 41) sınırlı kalmıştır (Berkman ve Kozan, 1979: 17; Berkman, 1987; Üsdiken ve Pasadeos, 1992a). İnceledikleri yayınlar arasında başka disiplinlerden kaynaklanan çalışmaların da bulunduğu araştırmalar, kuramsal kaygılardan uzak durmanın yönetim alanındaki yazılarda diğer alanlara kıyasla daha belirgin olduğunu göstermektedir (Heper, 1975: 64; Berkman, 1995: 54). Yine Berkman (1987: 31) 1968-1987 arasını kapsayan incelemesinde yönetim makaleleri arasında “bi-

² Başlangıçtaki çıkış noktası ve 1960’lı yıllarla birlikte gelen vaat uygulama dünyasının sorunlarının çözümüne “bilim” yoluyla katkıda bulunmak olduğundan, sözü edilen eğilimler, bekleneceği gibi, gerek akademik dünyanın içinden gerekse dışından eleştirisiz kalmamıştır. Bu alandaki akademik faaliyetin esasen işletme veya yönetim okullarında yapılması da uygulamacıların kaygılarından uzaklaşmayı bir ölçüde frenleyici olmuştur. Şimdi artık bir yandan uygulama dünyasının meselelerinin mi, yoksa kuramsal kaygıların mı öncelik taşıyacağı meselesi vardır, bir yandan da doğa bilimlerini izleyerek bilimleşmenin ne başarmış olduğu tartışılmaya başlanmıştır (Locke, 1989: 30-55).

rinci-elden toplanan verilere” dayalı olanların oranının %10 düzeyinde olduğunu bulmuştur. İşletmelerle ilgili makaleleri daha fazla içermesi beklenebilecek dergileri de kapsayan Üsdiken ve Pasadeos (1992b: 252) da %15 dolaylarında bir oran elde etmişlerdir. Öte yandan Üsdiken ve Pasadeos (1992b: 253) 1980’li yıllarda veri temeli olan yazıların payının arttığını da bulmuşlardır. Ancak, görgül çalışmaların kuramsal temel veya kurama katkı kaygısından uzaklık bir yana, yöntem açısından da ileri olmayan bir özen düzeyini ve analiz şekillerini sergilediklerine de işaret edilmiştir (Üstüner, 1986; Üsdiken ve Pasadeos, 1992b).

Yönetim Yazını ve Türkiye

Önceki incelemelerden ortaya çıkan genel sonucun içerdiği ikinci tema da, yapılan çalışmalarda Türkiye ortamıyla bağ kurmaya egemen anlayışın, kabaca belirtilecek olursa, Türkiye’yi ve Türkiye’de faaliyet gösteren örgütleri “değiştirmeye” yönelik olduğudur (Heper ve Berkman, 1979a: 308; 1979b; Ergun, 1986; Berkman, 1995; Emre, 1998). Türkiye’yi “değiştirme” ifadesiyle kastedilen yönetim bilgisi ve uygulamaları yoluyla kamu örgütleri veya işletmelerde “reform” (Heper ve Berkman, 1979b: 7) veya “modernleşmenin” (Üsdiken vd., 1998: 73) sağlanması, bunların yapılabilmesi için de, var olduğu düşünülenlerin yerine “yeni” anlayış ve usullerin önerilmesi ve kullanımının teşvik edilmesidir.

Diğer sosyal bilim dallarına benzer biçimde, yönetim alanında da, Öncü’nün (1986: 234) saptamasıyla, bilgi üretimi açısından “çevre” konumunda bulunan Türkiye gibi bir ülkede akademik faaliyetin yerel ortama ilgi göstermesinin aldığı ve alabileceği şeklin bir yanda Türkiye’deki örgütler ve yönetim uygulamalarına nasıl yaklaşıldığı, bir yanda da Türkiye’de üretilen yazınla nasıl ilişki kurulduğu yönü vardır. İlkiyle ilgili olarak, önceki incelemeler, bir uçta Türkiye ortamına hiç ilgi göstermemenin (Üsdiken ve Çetin, 1999: 57-8; Üsdiken vd., 1998: 73-8), diğer uçta Türkiye’den kaynaklanan kavram ve modeller üretmenin yer aldığına işaret etmişlerdir (Heper, 1975: 58; Heper ve Berkman, 1979a: 309). Heper ve Berkman (1979b: 19), kamu yönetimi alanında akademik ortamlarda çalışanların eğilimlerini görmek üzere yaptıkları incelemede ikinci ucu yansıtan bir yaklaşıma yabancı olunmadığını ancak bunu yapmanın “çoğunlukla gerçekleştirilmeyen bir ideal olarak kal(dığı)” ileri sürmüşlerdir. Gerçi bu yolun bir “ideal” olup olmadığı tartışma konusudur ama, önceki incelemeler egemen eğilimin hemen hep birinci uca yakın olduğunu göstermektedir.

Türkiye’deki ortama ve uygulama dünyasına yaklaşımın bu şekilde olması Türkiye’deki yazının kendi ürettiklerine fazla rağbet etmemesi sonucunu da doğurmuştur (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 127; Özen, 2000: 105). Önceki incelemelerin Türkiye’deki yönetim yazınıyla ilgili paylaştıkları gözlemlerden biri yabancı kaynaklara bağımlılıktır (Berkman, 1987: 41; Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 128). Örneğin Üsdiken ve Pasadeos (1992a: 131), 1975-1989 yılları ara-

sında dört akademik dergide yer alan makalelerde Türkiye’de yayınlanmış makalelere verilen toplam atıfların tek başına *Harvard Business Review* dergisine verilen atıfların sadece bir buçuk katı olduğunu göstermişlerdir. Bu durum, tabii, Türkçe yazının miktarıyla da ilgilidir. Ancak bir yandan da, üretilen yazının yeni ne kattığıyla ilintilidir. Örneğin Heper ve Berkman (1979b: 16), yukarıda değinilen incelemelerine temel teşkil eden görüşmelerden birinden “idarenin yeniden düzenlenmesinde ne yapılması gerektiğini kimsenin bilmediğini, çünkü yönetsel sorunların altında yatan temel nedenlerin bilinmediği” gibi bir görüş aktarmaktadırlar. Üsdiken ve Pasadeos (1992a: 129) 1980’lerin ikinci yarısında Türkiye kaynaklı yazından yararlanma oranının arttığını göstermişlerdir. Ancak elde ettikleri bir diğer bulgu, yeni bilgiyi daha fazla içermesi beklenecek dergi makalesi, bildiri ve tez gibi kaynakların kitaplara kıyasla düşük kalmaya devam ettiğidir (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 131).

İzleyen bölümde, yukarıda belirlenen iki ana boyut açısından değişimi incelemeye yönelik bu çalışmaya esas teşkil eden kuramsal görüşlere geçilmektedir.

YÖNETİM YAZININDA DEĞİŞİM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Türkiye’de araştırma ve yayın faaliyetlerinin gösteregeldiği özelliklerin nedenleri olarak “çevre” konumunda olmak (Öncü, 1986: 234), kaynak yetersizlikleri (Gitmez, 1986: 58; Şenses, 1993: 178; Aykaç, 1995: 278), öğrenci sayıları ve ders yüklerinin yüksekliği (Kaya, 1995: 256; Öncü, 1993: 168-70; Aykaç, 1995: 278) ve son yasal çerçeve ve öngördüğü yönetim düzeni (Gitmez, 1986: 59-60; Aykaç, 1995: 278) üzerinde durulmuştur. Yayın faaliyetlerini çevreleyen bu koşulların varlığına ve gösterdikleri gelişmelere ilişkin veriler de vardır (Gürüz vd., 1994: 168-216). Son büyük yasal düzenlemenin hemen ardından öğretim üyesi sayısında bir azalma olduğu bilinmektedir (Pak, 1995: 18-21). Dergi yayınlarında aksamalar olduğu ve incelemeye konu olan yönetim alanı için bu “şok” yıllarında makale sayısının düştüğü, yayın kalıplarında bazı ani değişikliklere rastlandığı da gösterilmiştir (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 112 ve 134). Bütün bunlara karşılık ama bir yandan da, bütün bilim dalları için bakıldığında, önde gelen bir atıf endeksine dayalı uluslararası sıralamada Türkiye’nin yerinin yükseldiği ve bu tür dergilerde aldığı payda artış olduğu da bilinmektedir (Gürüz vd., 1994: 233-6). Ayrıca, yönetim alanı da dahil olmak üzere, Türkiye’de küçümsenmeyecek sayıda yayın yapılmakta, bunlara emek ve kaynak harcanmaktadır. Sözü edilen türden çoğu “maddi” koşulların olası etkilerini ve bunlar üzerine daha fazla inceleme gereksinimini yadsımamakla birlikte, bu çalışma, yayın anlayış ve kalıplarındaki değişime “kurumsalcı” bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Kurumsalcı Bakış Açısıyla Değişim

Örgütsel analize nüfuz etmiş haliyle kurumsalcı yaklaşımın gerek örgütlerin yapısal özellikleri ve uygulamaları gerekse değişmeyi açıklamada dayandığı en temel kavram “kurumsal çevre” fikridir (Scott, 1983). Kurumsal çevre, maddi şartların oluşturduğu “teknik” çevreden farklı olarak, örgütlerin faaliyetleriyle ilgili fikir ve inançları kapsar. Örgütler açısından neleri nasıl yapmanın “doğru” ve “uygun” olduğunu içerir. Vurgulanması gereken, bu fikir ve inançların oluşturduğu “kuralların” “örgütlerüstü” olduğu, benzer işler yapan veya aynı “alandan” (DiMaggio ve Powell, 1983) faaliyet gösteren birden fazla örgütü etkileyebildiğidir. Örgütlerin yakın çevresinde değil, “uzakta” şekillenmişlerdir. Hatta, hem zaman hem de fiziksel olarak çok uzaktan, deyim uyunsa, yılları ve sınırları aşarak, geliyor ve etki yapıyor olabilirler.

Bu ana fikirden değişimle ilgili iki ana tez çıkmaktadır. Bunlardan biri, kurumsal çevredeki değişimin ilgili alandaki örgütlere de yansıtacağı ve örgütlerin kaynaklara ulaşabilmek, dış çevrelerinin desteğini almak veya sürdürmek ve varlıklarını ve faaliyetlerini meşru göstermek için bu tür değişikliklere ayak uydurmak eğiliminde olacaklarıdır (Meyer ve Rowan, 1977). Gerçi bu ayak uydurma çabasının daha çok görünürdeki özellik ve uygulamalar için söz konusu olacağı ve örgütlerin işlerini yapış şekillerini kendi bildikleri gibi devam ettirebilecekleri de söylenmiştir ama (Meyer ve Rowan, 1977), kurumsalcı yaklaşımın değişimle ilgili söylediklerinin temel taşlarından birini bu görüş oluşturmaktadır.

İkinci ana temaysa hem örgütsel değişimle ilgilidir, hem de benzer alanda faaliyet gösteren örgütler arasında benzeşme olacağını, bir başka ifadeyle, kurumsal çevrenin barındırdığı kuralların ilgili alandaki örgütler arasında egemen hale geleceğini öngörmektedir (DiMaggio ve Powell, 1983). İleri sürülen, birtakım kurumsal süreçler kanalıyla çevre kaynaklı bu tür kuralların benzer işlerle uğraşan örgütler arasında yayıldığı ve bir benzeştirici etki yarattığıdır. Söz konusu olan birtakım anlayış ve inançların “doğal”, “olması gereken” veya “mecburen yapılması lazım gelen” düzenleme ve uygulamalar halinde yaygınlaşmasıdır (DiMaggio ve Powell, 1983). Alan veya sektör düzeyinde bakıldığında bu yaygınlaşma o alanda yer alan örgütlerin benzer özellikler taşıyor hale gelmesi ve işlerini benzer şekillerde yapmaları anlamını taşır. Bu benzeştirici süreçler farklı özellikler taşıyan örgütlerin aynı çizgiye gelmelerini ifade ettiğinden, tek tek örgütler açısından bakılınca, değişimi içermektedir. Yaygınlaşma veya sektördeki örgütler açısından bakılınca egemen “mantık” (Friedland ve Alford, 1991) yönünde değişim, bir takım kurumsal süreç veya baskılar kanalıyla gerçekleşir. Bunlar, söz konusu mantığın ve bunun ifade ettiği örgütsel özellik veya uygulama şekillerinin taklit edilmesi, norm olarak görülür hale gelmesi veya baskı altında kalarak kabullenilmesi yoluyla olmaktadır (DiMaggio ve Powell, 1983).

İlkinde sektörde “başarılı” veya “önde giden” olarak görülen bir “model” vardır, özellikleri ve yaptıklarından ilham alınmaya, aktarılmaya çalışılmaktadır. Benzer anlayış ve uygulamalar bu yolla oluşmakta, hatta “doğallaşmaktadır”. İkincisinde ise bazı düzenleme veya uygulama şekillerinin, norm halini alması, inançlarla desteklenmesi söz konusudur. Kurumsal yazın mesleki oluşumların bu tür normların benzer alanlarda faaliyet gösteren örgütler arasında yaygınlaşmasının önemli araçlarından biri olduğunu ileri sürmüştür (DiMaggio ve Powell, 1983). Mecburen meydana gelen benzeşmeden de, şu veya bu şekilde yetkilendirilmiş bazı “üst” kuruluşların, yasal yollara dayanarak veya güçlerini kullanarak, kendilerine bağlı veya ilişkili örgütleri belirli düzenleme veya uygulamaları yerine getirmeye zorlamaları veya teşvik etmeleriyle oluşan yeknesaklık kastedilmektedir.

Örgütsel değişimle ilgili bu tezlerin önemli bir varsayımı kurumsal çevrenin tek tür anlayış, inanç veya zorunluluklardan meydana gelen bir bütün olduğudur. Kurumsal yaklaşım giderek bunun her zaman geçerli bir hareket noktası olmayabileceği ve bir örgütsel sektör üzerinde etki yapan birden fazla kurallar topluluğu veya mantığın söz konusu olabileceğini farketmeye başlamıştır (Powell, 1991; Scott vd., 2000; Üsdiken, 2001). Kurumsal çevrenin çeşitliliğini kabullenme, beraberinde egemen mantığın, zaman içinde değişebileceği yanında, geçiş süreci içinde hatta hakim hale gelmesinden sonra önceden gelenlerle çekişme halinde olabileceğini kabul etme anlamına gelmektedir. Böylelikle önceki zihniyetler ve yerleşik hal almış davranışların yenilerine karşı bir direnç kaynağı olmasını da beklemek gerekmektedir (Powell, 1991). Bu aynı zamanda kurumsal çevrelerin örgütler üzerindeki şekillendirici etkilerini anlamada tarihsel kök ve gelişmelerin önemini de kavramaya başlamak anlamına gelmektedir (Scott, 1983). Yine Scott’un (1991) belirttiği gibi, bu vesileyle Stinchcombe’un (1965), içinde oluştukları koşulların örgütlere veya örgütsel topluluklara damga vurduğu tezi kurumsal düşünce açısından da önemli hale gelmektedir.

Bir önceki bölümde Türkiye’deki yönetim yazını üzerine daha evvel yapılmış çalışmaların gösterdiklerini ve bunlardan çıkarılan sonuçları yukarıda ana hatlarıyla ortaya konan kurumsal bakış açısı çerçevesinde yorumlamak ve zaman içinde neyin nasıl değişmiş olabileceğine dair beklentiler geliştirebilmek mümkündür.

Kurumsal Bakışla Türkiye’de Yönetim Yazını

İşletmelerle ilgilenmenin Alman işletme iktisadı, kamu idaresininin de hukukun güçlü etkisi altında bulunduğu erken aşamalar sonrasında, 1950’ler ve 1960’lar, Amerikan etkisi altına girilmesinin getirdiği yeni kuruluşlar, yeni eğitim programları, yeni yayınlar ve yayın ortamları vasıtasıyla Türkiye’de yönetim alanının oluşum yıllarını teşkil etmektedir (Üsdiken ve Çetin, 1999; Kaya, 1995; Üsdiken vd., 1998). İzleyen on yıl da gerek işletme, gerekse kamu yöne-

timinin, bunlar içinde bir alt dal olarak da yönetim alanının kimliğinin pekiştiği yıllar olmuştur. Seksenli yıllarla da bir yandan yüksek öğretime tekdüzen bir anlayışın egemen olduğu yeni yasal düzenlemeye geçilmiş (Öncü, 1993), bir yandan da gerek işletme gerekse kamu yönetimi alanları yeni üniversitelerle giderek yaygınlaşmıştır (Kaya, 1995; Üsdiken, 2001).

Örnek Alma ve Mecbur Tutulma

Oluşum yıllarını izleyen 1970'lerde öğrenme kaynağı olarak ABD'ye yönelme devam etmiştir (Sargut, 1998: 88; Kaya, 1995: 254). Bu eğilim, özellikle ABD veya uluslararası kuruluşlardan sağlanan fonlar sürdüğü ölçüde, ABD'de lisansüstü eğitim görmüş öğretim üyelerinin sayısının artması (Aysan ve Kurtuluş, 1973; Üsdiken ve Selekler, 1997; Sargut, 1998) ve ABD kaynaklı yayımlara daha fazla başvurulmasıyla (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 128) beslenmiştir. O dönemler yönetimle ilgili olarak ABD'de ne yapılıyorsa ve yapılanlar veya yapılması gerekenler konusunda neredeyse ne yazılıyorsa bunların en "doğru", en "iyi" ve en "işe yarar" olduğunun düşünüldüğü yıllardır (Üsdiken vd., 1998: 70-1 ve 76). Kurumsalcı görüşlerin diliyle ABD yönetsel uygulamaları ve yazınıyla "model"dir, "standart"dır.

Kendiliğinden, ama tabii dış kaynak ve cesaretlendirmeye de beraber, süregelen ABD'yi izlemenin üstüne 1980'li yılların başında yüksek öğrenim sistemini yeniden şekillendirmeye çalışan yasal çerçeve eklenmiştir. Söz konusu kapsamlı değişikliğin ana öğelerinden biri, Türkiye'deki yüksek öğretimin kurumsal yapısını "Anglo-Saxon" (Gürüz vd., 1994: 158), hatta daha da özgül olarak, "Amerikan" modeline doğru dönüştürme niyetidir. Yasa ve doğrultusunda çıkarılan yönetmelikler yüksek öğretim kuruluşlarının sahiplik, yönetim ve sağladıkları öğretim hizmeti yanında akademik faaliyetin içermesi ve hedeflemesi gerekenler açısından da bu yönde dönüşümü sağlamaya yöneliktir (Pak, 1995). Bütün bunlar bir de sözü edilen yasal çerçeveye büyük ölçüde egemen olan tek tür yapısal düzenleme ve uygulamalar anlayışı (Öncü, 1993: 166-7) içinde gerçekleştirilmek istenmiştir. Dolayısıyla, yine kurumsalcı görüşlerin diliyle konuşulacak olursa yönetim alanının oluşum ve izleyen yıllarında ABD'yi "örnek" almanın üstüne bir de bu modele benzemeye çalışmanın yasal düzenlemelerle "mecbur" tutulmaya başlanması gelmiştir.

Kurumsalcı bakış açısının daha erken örnekleriyle bakılınca yukarıda çizilen manzaranın Türkiye'de yönetim alanında yürütülen akademik faaliyetin sözü edilen etkilerle "Amerikanlaşma" yönünde gitmesini, kendi içinde de daha benzeşik hal kazanmasını beklemek gerekir. Yukarıda da değinildiği gibi 1960'lardan bugünlere kadar olan sürede yönetim alanı Kuzey Amerika'da, burada doğa bilimlerinin usullerini benimsemek anlamında tanımlanan şekliyle, giderek bilimleşmiştir (Üsdiken ve Leblebici, 2001). Dolayısıyla, erken kurumsalcı bakışla Kuzey Amerika'ya izleme ve örnek almanın, üst kuruluşlardan ge-

len teşvik ve yönlendirmelerle de birlikte daha fazla bilimleşme getirmesini beklemek gerekir.

Söz konusu kurumsal süreçlerin Türkiye'yle bağ kurma, bu çerçevede de Türkiye kaynaklı yazına rağbet üzerinde hem doğrudan, hem de bilimleşme aracılığıyla dolaylı etkileri olması da beklenmelidir. Doğrudan etkilerin yabancı yayınların izlenmesiyle aktarılan düşüncelerle ilintili olacağı düşünülebilir. Özellikle son 10-15 yıldır yönetim alanında, başlardan beri egemen olan evrenselci düşünce daha fazla sorgulanmaya, kültürel ve kurumsal ortamların örgütler ve yönetim uygulamalarına etkileri üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır (Üsdiken, 1995). Bu eğilimi, en azından Japonya'nın uluslararası pazarlardaki başarıları nedeniyle, ABD'de de bile görebilmek mümkündür. Böyle anlayışların daha yaygın olduğu Avrupa da aynı dönemde uluslararası yazında etkisini biraz da olsa artırmıştır (Üsdiken, 1995). Yabancı yazın deyince Türkiye gibi bir çevre ülkesinde bunların da okunması olasılığı vardır. Dolayısıyla, ülkelerarası farklar düşüncesinin son zamanlarda Türkiye'de de ilgi yaratmış olması ve Türkiye'yle bağ kurma çabasını kuvvetlendirmesi beklenebilir. Ancak bu yöndeki eğilimleri dengeleyebilecek etmenleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Örneğin, evrenselci anlayış da aynı dönemde, ünlenen uygulamacılar ve danışmanların yazdıklarıyla ve "küreselleşme" söylemiyle kuvvetli bir geri dönüş yapmıştır. Ayrıca, yabancı yazını izlemek çalışmaların gündemini şekillendirici ve çeşitlendirici rol de oynamakta, çevre konumundaki bir ülkede belirli alanlardaki bilgi birikimini sınırlandırıcı etki yapmaktadır. Böyle olunca da yeni çalışmaların çıkış noktası olarak alabilecekleri Türkiye kaynaklı yazın bulmaları güçleşmektedir.

Bilimleşmenin Türkiye'ye kurulacak bağın niteliğini değiştireceği, bu yolla da kuvvetlendirici etki yapacağı da ileri sürülebilir. Tümüyle kurumsal düzeyde çalışmak, Türkiye'ye ilgi boyutunda her iki uca da gitme anlamına gelebilir ama çevre konumunda olan bir ülkede bilimleşmenin erken aşamalarının çabaları veriye dayalı incelemelere yöneltmesi daha olasıdır. Bu durumda da eğilimin tanımlayıcı veri toplama veya yabancı kaynaklı kuram ve düşünceleri Türkiye ortamında sınamak şeklini alması beklenmelidir. Bunun da benzer meseleler üzerinde yoğunlaşan araştırma ilgisine yol açtığı ölçüde Türkiye kaynaklı yazına daha fazla başvurmaya katkıda bulunacağı ileri sürülebilir.

Kurumsalcı düşüncenin, örgütlerin veya örgütler bünyesindeki uygulamaların kurumsal ortamdaki değişiklikleri örnek alma ve mecbur kalma gibi süreçlerle izleyeceği yönündeki yukarıdaki türden öngörülerini karşısında aynı yaklaşımın bir başka yönüyle öne çıkan, tarihsel etkiler ve geleneğin rolü olduğunu ileri süren görüşler vardır. İkinci türden anlayışta, tarihsel etmenler yukarıda sözü edilenlerin tersine frenleyici ve farklılıkları koruyucu etkiler yapabilirler. Şimdi de bu tür etkilere dönülmektedir.

Oluşum Yılları ve Gelenekler

Gerek kamu kuruluşları, gerekse işletmeler için yönetim konusunun Türkiye’de bir inceleme alanı olarak oluşumuna ilişkin iki saptama yapmak mümkündür. Bunlardan birincisi, esas nüvenin 1950’li ve 1960’lı yıllarda değişik kanallar aracılığıyla gelen ABD etkisiyle (Heper ve Berkman, 1979a: 310); Ergun, 1986: 133; Kaya, 1995: 254; Üsdiken ve Çetin, 1999: 51) oluşması sırasında ABD’de bilimleşme yolundaki adımların çok yeni, buna karşılık uygulamacı-kuramcılarının akademik ortamlarda yer tutmuş anlayış ve tanımlama şekillerininse egemen olduğudur. İkinci nokta da, Amerikan anlayış ve yaklaşımlarının Türkiye’ye girmesinde alıcı veya taşıyıcı konumunu üstlenen öğretim kuruluşlarının oluşum şekilleri ve geçmişleri itibarıyla farklılık göstermesidir (Üsdiken, 2001).

ABD’deki yönetim bilgisiyle ilk tanışma dönemlerinin Türkiye’de bu alandaki akademik faaliyete kuvvetli bir damga vurmuş olabileceği daha önce de belirtilmiştir (Üsdiken ve Pasadeos, 1993: 88-9; Üsdiken vd., 1998: 85; Üsdiken ve Çetin, 1999: 65; Sargut, 1998: 87). Yukarıda değinildiği gibi, bu dönem ABD’de de bilimleşmenin ancak kendini göstermeye başladığı, buna karşılık uygulamacıların söylediklerine masa başı düzenlemeleriyle sistematik bir nitelik kazandırmanın egemen olduğu yıllardır. Bu haliyle ithal edilen ABD yaklaşımları, akademik faaliyetin işlevi itibarıyla Türkiye’de bu tür konularda daha öncelere giden geleneklerle uyumsuz olmamıştır. Alman işletme iktisadının Türkiye’ye taşınması bu dalın üniversite ortamına kendini kabul ettirdiği ancak tekrar iktisata dönerek bilim iddiasını daha da kuvvetlendirmesinden önce olmuştur. İşletme iktisadını Türkiye’ye taşıyanlar ya daha erken aşamalarda Almanya’da eğitim görmüş olanlar (IIE, 1985) veya Isaac’in durumunda olduğu gibi alanın “hüner” (*kunstslehre*) (Ete, 1937: 53) niteliğini korumayı savunan Schmalenbach’ın (Locke, 1984: 253; Engwall, 1998: 88) izleyicileridir. “Yüksek ticaret – akademi” çizgisi de çok gerilere giden uygulamacıların, uygulamacı olacılara öğretim yaptığı bir geleneğe sahiptir (Esenkova, 1958). Benzer bir durumun kamu yönetimi alanı için de söz konusu olduğu, temelini hukukun normatif geleneğinin oluşturduğu belirtilmiştir (Heper ve Berkman, 1979a: 311-2; Berkman, 1987: 25; Kaya, 1995: 253). Yönetim alanına özgü bu tarihsel-kurumsal etkilerin ötesinde ve belki daha da derinlerde, “normatif yaklaşımın” ve Türkiye’de ne olduğuyla ilgilenmemenin Tanzimat’tan bu yana Türkiye’de “üniversitelerin” (Berkman, 1987: 25) ve “aydının” (Emre, 1998: 43) kendisine atfettiği rolde yattığı da ileri sürülmüştür.

ABD’den yeni öğrenilenlerle yerel normatif gelenekler arasındaki bu genel uyuma karşın, yönetim alanının oluşumunda taşıyıcı ve alıcı rolünü üstlenen öğretim kuruluşlarının kökleri ve tarihçelerindeki farkların da yaygın anlayış ve kavruları üzerinde etkileri olması beklenebilir (Heper ve Berkman, 1979b: 10).

Türkiye’de yüksek öğretimin, tarihsel olarak üç çizgide geliştiği gözlemlenmiştir (Reed, 1975; Gürüz vd., 1994; Ataüenal, 1998). Bunlar, kökü Darülfünun’a, oradan da İstanbul Üniversitesi’ne giden “geleneksel” üniversiteler (Reed, 1975: 200; Öncü, 1993: 153), başlangıcını 19. yüzyıl sonlarının “mekteplerinin” oluşturduğu sonradan “akademi” adını alan çizgi (Esenkova, 1958), son olarak da ABD’yle temasın ilk yoğunlaştığı dönemin ürünü olan ve bu ülkeyi model alarak kurulmuş (Reed, 1975: 200; Öncü, 1993: 159) yüksek öğretim kuruluşlarıdır.

Yönetim konusu bir eğitim meselesi olarak daha başlarda hem ilk iki grubu oluşturan kuruluşlarda, hem de o sıralarda ilk örnekleri kurulan üçüncü kategorinin içinde yer bulmuştur. Amerikan etkisinin yönetim alanında nüfuz edişinde ilk rol alan kuruluşlar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi’yle (SBF) “işbirliği içinde” (Ergun, 1996: 5) şekillenen Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) ve İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan İşletme İktisadı Enstitüsü (İİE) (Stone, 1955) olmuştur. Bunları Amerikan yüksek öğretim modelleri esas alınarak oluşturulan Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve Robert Kolej Yüksek Okulu (Gürüz vd., 1994: 154; Sargut, 1998: 88; İlkin, 1972) bünyesindeki bölümler izlemiştir. Arkasından, daha uzak bir geçmişe giden (Esenkova, 1958) “yüksek ticaret – akademi” çizgisindeki kuruluşların ABD’yle tanışması gelmiştir (Sayar, 1960; Sargut, 1998: 88). Akabinde de, TODAİE ve İİE’ye ev sahipliği yapmış olan SBF ve İstanbul Üniversitesi’nde “işletme” ayrı birim halini almıştır (Çankaya, 1968; Oluç, 1972).

Yönetim alanının, öncü kuruluşlarda yer bulması hep “Amerikan örnekliğiyle” (Balta, 1967: 261) olmuştur. Ancak geçmişi olanlarda gelenekle yeninin karşılaşması, yeni kurulanlara kıyasla farklı durumlar yaratmıştır. İşaret edilmeye çalışılan kurumsalcı bakış açısıyla önemli nokta, yönetim konusunun kamu veya işletme yönetimi şeklinde bir öğretim ve inceleme alanı olarak Türkiye’ye girmesinin bazı durumlarda baştan genel anlamda Amerikan modeline dayanan kuruluşlar vasıtasıyla, bazı durumlardaysa önceden başka tesirler altında birtakım gelenekler geliştirmiş kuruluşların “benimsemesi” yoluyla olduğudur. Örneğin, Heper ve Berkman (1979b: 10) “kamu yönetiminin genelde hukuk ve özelden idare hukuku karşısında daha bağımsız bir duruma gelmesi(nin) ... ODTÜ’de görece olarak daha kolay, TODAİE’de ise daha güç ve sınırlı” olduğunu belirtmekte, neden olarak da SBF’deki “yerleşmiş gelenekleri” göstermektedirler.

Yine örgütlerüstü nitelikteki, farklı türlerin ilk oluşum koşullarına ve akabindeki gelişmelerine giden bu tarihsel-kurumsal etmenlerin izlerini daha uzun sürelerde göstermeleri beklenebilir. Üsdiken (2001) bunun işletme alanında bugün uygulanan lisans programları için kısmen de olsa böyle olduğunu göstermiştir. Yayın üretimi açısından da örneğin Amerikan modellerinden kaynak-

lanan kuruluşların ABD'yi daha yakından izleme eğiliminde olacakları, buradaki tanımlamalar açısından da “Amerikanlaşmayı” ve dolayısıyla bilimleşmeyi daha kolay bulacakları ileri sürülebilir. Örneğin, Aysan ve Kurtuluş'un (1973: 4.2/6) hemen oluşum yıllarının akabinde Türkiye'de işletme eğitiminin durumu hakkında yaptıkları incelemede kuruluş raporlarında “öğretim üyelerinin uluslararası akademik mecmualarda yazı yazmalarını teşvik edici ... ve önem veren tutumdan” sadece ODTÜ İşletmecilik Bölümü raporunda söz edilmektedir. Buna karşılık bu kuruluşlarda kuvvetli ABD referansının Türkiye kaynaklı yazına yönelmeyi körükleyici olmayacağı öngörülebilir. Daha eski geleneksel üniversitelere Amerikan işletme ve kamu yönetimi bilgisi hem en erken aşamada hem de ilk olarak kısa zamanda yönetici yetiştirme amacıyla kurulmuş enstitüler aracılığıyla ve en uygulamaya dönük haliyle girmiştir. Bu damganın sonradan oluşturulmuş üniversiter birimler üzerinde de etki yapmış olması ve bilimleşmeyi zorlaştırıcı kılması beklenebilir. Buna karşılık ama, bu üniversitelerin kuruluş günlerinden beri yüklenegeldikleri misyonlarıyla Türkiye'yle bağ kurmaya, örneğin birincilere kıyasla, daha eğilimli olacakları da ileri sürülebilir. Geleneksel üniversiteler vesilesiyle ileri sürülen bu beklentilerin öncü enstitüler için, uygulamacılara yönelik eğitim verme misyonları nedeniyle daha kuvvetli biçimde kendisini göstermesi beklenmelidir. Benzer bir beklenti uzak geçmişe giden “uygulamacıdan-uygulamacıya” geleneğiyle yüksek ticaret-akademi çizgisinde gelişen kuruluşlar için de geliştirilebilir. Ancak, örneğin enstitülere kıyasla, üniversiter hale gelmenin bilimleşmeye meyletmeyi artıracığı, buna karşılık uygulama dünyasından insanlarla karşı karşıya olmamanın da Türkiye'yle bağ kurmaya ilgiliyi görece olarak azaltacağı öngörülebilir.

Özetlenecek olursa, yönetim alanındaki akademik faaliyet son 30 yılda bir yanda başta ABD'yi örnek alma ve daha yakınlarda da ilave olarak ABD'ye benzemeye mecbur tutulma şeklinde çalışan kurumsal baskılar altında yapılmıştır. Bir yandan da ama alanının Türkiye'de oluşumu sırasında ithal yoluyla yediği kuvvetli damga vardır. Bunlara ek olarak bir de yönetim alanının yer bulduğu kuruluş türlerinin bazılarında çok gerilere giden geleneklerine bağımlılık söz konusu olabilir. Burada sunulan çalışmanın araştırma sorusu bu farklı kurumsal etkilerin karşılaşmasının değişimi ne yönlerde şekillendirdiğidir. Görgül incelemede kullanılan veriler ve yöntemle izleyen bölümle geçilmektedir.

Veriler ve Yöntem

Bu çalışma, önceden yapılmış iki inceleme (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a ve Üsdiken, 1996) için toplanmış verileri de kullanarak, veri tabanı olarak makale şeklinde üretilmiş yazına, yöntem açısından da atıf analizine dayanmaktadır.

Atıf analizi bilim alanlarının özelliklerini, tarihsel seyrini ve alandaki etkileşimin sosyolojisini incelemek için yaygın olarak başvurulan bir yöntemdir (Budd, 1990: 84; Pasadeos vd., 1998: 53-54). Temel dayanakları, atıfların ince-

lenen bilim dalında çalışanların akademik faaliyetle ilgili davranış kalıplarını ve yayınlar arasındaki bağları yansıttığıdır (Baker, 1990: 3-4; Budd, 1990: 85; Engwall, 1996: 427). Bu çalışmada da başta belirlenen iki boyut araştırmaya dahil edilen makalelerde verilen atıfların belirli özelliklere göre kodlanmasından elde edilen ölçülerle incelenmektedir.

Veri Temeli

Çalışmanın veri temelini yönetim alanında makale yayınlayan ve yüksek öğretim yapan kuruluşlar tarafından çıkarılan akademik nitelikte dört dergide yer alan makaleler oluşturmaktadır. Bu dergiler *Anıme İdaresi Dergisi* (AİD), *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* (EİİBFD),³ *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* (İFD) ve *ODTÜ Gelişme Dergisi* (GD)'dir. İncelenen dergiler bu çalışmanın ilgilendiği zaman dilimi içinde yayın hayatlarını sürdürdükleri gibi, AİD'yi yayınlayan TODAİE'nin farklı konumu bir yana, kökleri ve tarihsel gelişmeleri itibarıyla Türkiye'deki üç farklı üniversiter türün örnekleri olan kuruluşlar tarafından çıkarılmaktadır.

Söz konusu dergilerin tümü yönetim konusu dışında kalan alanlarda da makalelere yer vermektedir. Yönetimle ilgili makalelerin saptanabilmesi için gerek yukarıda belirtilen iki incelemede gerekse bu çalışmada hakemlere başvurulmuştur. Yönetim alanı, alt ilgi dallarını oluşturan örgütler ve yönetim, örgütsel davranış ve personel yönetimini kapsar şekilde tanımlanmıştır. Hakemler üç alt dal için kendilerine verilen tanımlamalara dayanarak ilgili dergilerde yer alan makaleleri başlıklarından hareketle bu üç daldan birine veya yönetim dışı olarak kodlamışlardır.⁴ Verilerinden yararlanan önceki iki çalışmada olduğu gibi bu inceleme için de hakemler makale başlığını yeterli bulmadıklarında kendilerine makalenin tamamı gösterilmiş, kodlamayı buna göre yapmışlardır. Yine üç durumda da değişik üniversitelerde yönetim ve organizasyon, örgütsel davranış veya personel yönetimi profesörü üç hakem katkıda bulunmuşlardır. Verileri burada kullanılmakta olan ilk iki inceleme için kodlamalar birlikte değerlendirildiğinde hakemler arasındaki ortalama uyuşma oranı %82,9, güvenilirlik katsayısı olarak kullanılan Scott'un Pi'ı 0,77 olarak elde edilmiştir (Üsdiken, 1996: 38).⁵ Hakemlerce bu çalışma için yapılan yeni kodlamada da ortalama uyuşma %83,3, Pi de 0,78 bulunmuştur. Üsdiken ve Pasadeos'un (1992a: 113) belirttikleri gibi 0,75'in üstündeki bir Pi yazında yeterli kabul edilmektedir.

³ Bu dergi Anadolu Üniversitesi'nin kurulduğu 1982 yılına kadar *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi* adıyla yayınlanmıştır. EİİBFD adıyla yayınlanmaya başlamasıyla isim değişimi ve cilt numaralarının tekrar birden başlaması dışında derginin kapsamında bir değişiklik olmamıştır.

⁴ Hakemlerce yapılan kodlama için izlenen yol hakkında daha fazla bilgi Üsdiken ve Pasadeos'da (1992a: 112-3) bulunabilir.

⁵ Scott'un Pi'ı hakkında bkz. Üsdiken ve Pasadeos (1992a: 113) ve Scott (1955).

Verilerinden yararlanılan önceki iki çalışmada üç hakemden ikisinin aynı alt-dala yerleştirdikleri makaleler inceleme kapsamına alınmıştır. Bu çalışma için yaratılan yeni veri tabanında da aynı yol izlenmiştir. Burada sunulan incelemeyi yönlendiren araştırma sorusu doğrultusunda 1970'li yıllarla 1990'lı yılların kıyaslanması istenmektedir. Bu amaçla oluşturulan veri kümesinde, ilk dönem 1972-1979, ikincisiyse 1990-1999 yılları arasını kapsamaktadır. İlk dönemin 1972 yılıyla başlatılmasının nedeni incelemeye dahil edilen dergilerden üçünün 1970 ve öncesinde yayınlanmaya başlamalarına karşın⁶ birinin (İFD) ilk sayısının 1972 yılında çıkmış olmasıdır. Yetmişli yılların veri kümesinin oluşturulmasında 1975-1979 yılları için Üsdiken ve Pasadeos'un (1992a), 1972-1974 için de Üsdiken'in (1996) verilerinden (sadece örgütler ve yönetim alanına giren) yararlanılmıştır. Bunların ilkinde 88, ikincisinde de 31 makale bulunmaktadır. Hakemlerin 1972-1974 yılları için örgütsel davranış ve personel yönetimi dallarına yerleştirdikleri Üsdiken (1996) tarafından işlenmemiş 25 makalenin burada sunulan çalışma için kodlanarak eklenmesiyle 1972-1979 yılları arasındaki veri kümesi toplam 144 makaleden oluşmaktadır. Doksanlı yılların veri kümesinin oluşturulmasında da Üsdiken'in (1996) çalışması vesilesiyle 1990 ve 1991 yılları için hakemlerce belirlenmiş 27 makale (yine önceden işlenmemiş olan örgütsel davranış ve personel yönetimiyle ilgili olanları kodlanarak) ve burada sunulan inceleme için 1992-1999 yılları arasını kapsayacak şekilde hakemlerin yaptığı kodlama sonucunda saptanan 147 makale bir araya getirilmiştir. Dolayısıyla, 1990'lı yıllar için araştırma kapsamına giren toplam makale sayısı 174'tür.

Araştırmanın veri tabanlarından ilkinin oluşturulan 1972-1979 yılları arasında yayınlanmış 144 makale 67 ayrı yazarın, 1990-1999 dönemiye 136 farklı yazarın katkısını yansıtmaktadır. Sadece yedi yazarın her iki dönemde de yayınlanmış makalesi bulunmaktadır. İki dönemde de makalesi bulunan yazar sayısının azlığı, bu çalışmada tek tek yazarların eğilimlerindeki değişikliklerin değil, yazardan bağımsız biçimde akademik faaliyet kalıplarındaki seyrin incelenmekte olduğunun önemli bir göstergesidir.

Çalışmada kıyaslama zemini olarak kullanılan 1972-1979 ve 1990-1999 dönemleri için incelemeye dahil edilen makalelerin dergilere, konulara ve türlerine göre dağılımı Çizelge 1'de gösterilmektedir. Çizelge 1'in yayın ortamları itibarıyla işaret ettiği önemli nokta özellikle AİD ve bir ölçüde de EİİBFD'nin yönetim yazınındaki payında artış, buna karşılık İFD ve GD'nin payındaysa önemli azalma olmuş olmasıdır. Konular açısındansa örgütsel davranışla ilgili makalelerin payında önemli bir artış görülmektedir. Bu durum ABD yazınında özellikle bilimleşme süreciyle birlikte ve bu süreci körüklemesiyle güç kazanan davranışçı yaklaşımları izliyor olmayı yansıtır görünmektedir. Bir yandan da aynı çı-

⁶ AİD 1968, eski haliyle EİİBFD (bkz. dipnot 3) 1965, GD de 1970 yılında yayınlanmaya başlamıştır.

zelgenin gösterdiği önemli bir değişiklikle de (görgül temeli olan makalelerin sayısındaki önemli artışla) yine ABD'deki gibi, koşutluk taşıdığı düşünülebilir.⁷ Birey düzeyindeki analizler için veri toplamak daha kolay ve daha az maliyetlidir. Bunun da ötesinde ama veri temelli çalışmalarda meydana gelen artışa ayrıca işaret etmek gerekir. Üsdiken ve Pasadeos'un (1992b: 253) 1980'li yıllar için saptadıkları gelişme hızla devam eder görünmekte ve bilimleşmeyi izleme çabasının önemli bir göstergesini teşkil etmektedir.

Çizelge 1. Araştırmaya Dahil Edilen Makalelerin Dönemlere Ayrılarak Dergi, Konu ve Türüne Göre Karşılaştırılması

Dönem	1972-79	1990-99
Dergi		
Amme İdaresi Dergisi	36 (%25,0)	76 (%43,7)
Eskişehir Anadolu Üni. İİBF Der.	24 (%16,7)	44 (%25,3)
İşletme Fakültesi Dergisi	73 (%50,7)	47 (%27,0)
ODTÜ Gelişme Dergisi	11 (%7,6)	7 (%4,0)
	144	174
Konu		
Örgütler ve yönetim	81 (%56,3)	79 (%45,4)
Örgütsel davranış	31 (%21,5)	63 (%36,2)
Personel yönetimi	32 (%22,2)	32 (%18,4)
	144	174
Tür		
Kavramsal	131(%91,0)	109(%62,6)
Görgül	13(%9,0)	65 (%37,4)
	144	174

Çalışmanın ilgilendiği kavramsal boyutlar için kullanılan işlemsel ölçülere zemin teşkil etmek üzere, araştırmaya dahil edilen makalelerdeki atıflar kodlanmıştır. Oluşturulan ilk veri kümelerinde makalelerde atıf yapılan her kaynak ayrı bir gözlem olarak kaydedilmiştir.⁸ Bu yolla araştırmanın kapsamına giren makalelerden 1972-79 yılları için 2047, 1990-1999 yılları için de 3240 atıftan oluşan iki veri kümesi elde edilmiştir. Bu ilk veri kümelerinin oluşturulmasında her atıf için gösterilen kaynağın türü (makaleye yayımlandığı dergi de dahil olmak üzere), dili, yayın yılı ve atfın yazar(lar)ın kendisinin bir çalışmasına olup olmadığı kodlanmıştır. Aynı zamanda atfı yapan makalenin yayımlandığı dergi, yayın yılı, makalenin konusu, veri temelli olup olmadığı ve yazarının bağlı olduğu kuruluş da kaydedilmiştir. İlk veri kümelerindeki atıf düzeyinde veriler,

⁷ Bu beklenti burada kullanılan veri kümelerinde de destek görmektedir. İki dönemde yayınlanmış yazılar toplu olarak değerlendirildiğinde görgül araştırma oranı %39,4 ile örgütsel davranış makaleleri arasında en yüksektir. Aynı oran örgütler ve yönetim makaleleri için %20,0, personel yönetimiyle ilgili olanlarda %14,1'dir

⁸ Kodlanacak atıfların belirlenmesinde de yine Üsdiken ve Pasadeos (1992: 114-116) esas alınmıştır.

araştırmanın incelediği boyutların işlemselleştirilmesi için makale düzeyinde ikinci bir veri setine dönüştürülmüştür.

İncelemenin Boyutları ve Ölçüler

Bu çalışmada Türkiye'deki yönetim yazınında değişim başta belirlendiği gibi bilimleşme ve Türkiye kaynaklı yazınla kurulan ilişki açısından incelenmektedir. Sözü edilen iki kavramsal anlayışın işlemselleştirilmesinde atıf çalışmalarının önerdikleri usullerden yararlanılmıştır.

Bilimleşme için iki ölçü kullanılmıştır. Bunlardan biri *atıf yoğunluğudur*. Atıf yoğunluğunun ölçüsü bir makaledeki toplam atıf sayısıdır (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 110). Belirli bir zaman noktasında bir alandaki yayının birikimiyle de ilintili olmakla birlikte, atıf yoğunluğu bir makalenin “bilimsel niteliğinin” ölçüsü olarak kabul edilmektedir (So, 1988). Burada anlaşıldığı şekliyle bilimleşmenin ikinci ölçüsü olarak da *makalelere atıf oranı* kullanılmıştır. Makalelere atıf oranı akademik dergilerde yayınlanmış makalelere verilen atıfların toplam atıf sayısı içindeki payı olarak hesaplanmıştır. Sosyal bilimlerin değişik dalları arasında kitap ve dergilerin akademik faaliyet içinde taşıdıkları görece önem açısından farklar olduğu bilinmektedir (Denkel vd., 1999). Doğa bilimlerinin usullerine yaklaşma anlamında bilimleşme makalenin kitaba kıyasla önemini artırıcı olmaktadır. Denkel, Pak, Kağıtçıbaşı ve Pamuk (1999: 10), örnek olarak, bu yöne gitmiş olan psikoloji ve iktisat gibi dallarda akademik dergilerde makalelerin aldığı atıf oranının sosyoloji ve siyaset bilimi gibi alanlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedirler. Doğa bilimleri yolunda gitmek kitabın önemini azaltmakta, ileri düzeyde araştırmacılara hitap esasen dergi makalesi yoluyla olmaktadır (Mahoney, 1985). Yukarıda belirtildiği gibi yönetim alanında da, en azından “model” alınan ABD’de evrim bu yönde geliştiği için makalelere atıf oranı burada anlaşıldığı şekliyle bilimleşme kavramı için geçerli bir ölçü olarak görünmektedir (Engwall, 1998: 96).

Türkiye kaynaklı yazınla ilişki için de iki ölçü geliştirilmiştir. Bunlardan biri *Türkçe kaynak oranıdır* ve toplam atıf sayısı içinde Türkiye kaynaklı yayımların payıyla elde edilmektedir. *Türkçe makale oranı* olarak adlandırılan ikinci ölçü içinse dergi makalelerine verilen atıflar içinde Türkiye’de yayınlanan akademik dergilerde yer alan makalelere verilen atıfların payı hesaplanmıştır. Kullanılan her iki ölçünün de Türkiye’de üretilmiş yazına muhtemel nitelik ve yenilik kaygılarından ötürü rağbet edilmeyişini veya tersine, yabancı kaynaklara ulaşamamayı da içeriyor olabileceği düşünülebilir (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 131 ve 134). Bu tür etkilerin de karışması mümkün olmakla birlikte, kullanılan ölçülerin Türkiye kaynaklı yazına ne denli rağbet edildiğini gösterdikleri ileri sürülebilir.

Baştan beri belirtildiği gibi, bu çalışma esas olarak zaman içindeki değişimle ilgilidir. Bu nedenle de *dönem* etkisi 1970’li yıllarla 1990’larda yayınlanan makalelerin kıyaslanmasıyla incelenmektedir.

Farklı geleneklerin etkilerini inceleyebilmek üzere *kurum türü* olarak adlandırılan bir değişken belirlenmiş ve Üsdiken’in (2001) işlemselleştirme biçimi uyarlanarak kullanılmıştır.⁹ Kullanılan beşli sınıflandırma, geleneksel üniversiteler, akademiler (ve akademi kökenli üniversiteler), Amerikan modeline dayalı üniversiteler, TODAİE ve diğer kategorilerinden oluşmaktadır. İlk kategori 1982 yılına kadar (özel kanuna dayalı olanlar hariç) kurulan üniversiteleri, ikincisi akademileri ve bunların 1982’de üniversiteye dönüştürülmüş şekillerini, üçüncüsü de 1982 öncesinde özel kanunla (Gürüz vd., 1994; 151-6) kurulmuş olanları kapsamaktadır. TODAİE, tek örnek olmasına karşın, lisansüstü eğitim veya tecrübe sonrası yönetici eğitimi vermeye yönelik (örneğin ilk niyetler itibarıyla İİE’yi de kapsayacak) bir türün temsilcisi olduğu (Ergun, 1976: 3-4 ve 7; 1996: 4, 9 ve 15; Berkman ve Kozan, 1979: 21; Heper ve Berkman, 1979a: 312 ve 314) düşünülerek ayrı bir kategori muamelesi görmüştür. Diğer kategorisi, 1982’den sonra kurulmuş devlet ve vakıf üniversitelerini ve yüksek öğretim dışındaki kuruluşları kapsamaktadır. Bu tür kuruluşlardan yazarların görece az olması nedeniyle diğer kategorisi inceleme dışında bırakılmıştır. Kodlama, makalenin yazarının yayının yapıldığı sırada çalıştığı kuruluşa göre yapılmıştır. Birden fazla yazarı olan makalelerde birinci yazarın bağlı olduğu kuruluş esas alınmıştır.

Makalenin kavramsal veya görgül olmasının etkilerini ayırtırmak üzere *makale türü* olarak adlandırılan bir değişken de kullanılmıştır. Bir veri temeli ve veri analizi içeren makaleler görgül, diğerleri kavramsal olarak kodlanmıştır.

Bulgular

Bu araştırmada bilimleşme ve Türkiye kaynaklı yazınla ilişki olarak adlandırılan kavramları işlemselleştirmek için kullanılan ölçülerle ilgili betimleyici istatistikler Çizelge 2’de verilmektedir.

Değişkenlerin her birini ölçmek için kullanılan ikişer ölçü beklendiği gibi kendi aralarında pozitif ve yüksek derecede anlamlı korelasyon (0,21 ve 0,73) göstermektedir. İki değişkenin ölçüleri arasındaki bağıntılardaysa farklar bulunmuştur. Atıf yoğunluğunun Türkiye kaynaklı yazınla ilişki ölçüleriyle bağıntısı, makalelere atıf oranınıninkine kıyasla daha zayıftır. Hatta Türkçe makale oranından tamamen bağımsızdır (-0,06). Buna karşılık makalelere atıf oranı Tür-

⁹ Türkiye’de bu tür alanlarda yayınlanan akademik dergilerde yayınlayan kuruluşta çalışan öğretim kadrolarının yazılarının ağırlık taşıması gibi bir geleneğin olduğuna daha önce değinilmiştir (Üsdiken ve Pasadeos, 1993: 89). Bu nedenle kurum türü ölçüsünün TODAİE dışındaki türler için dergiyi yayınlayan kuruluş yönünde önemli bir yanlılık barındırdığını teslim etmek gerekir.

kiye'yle bağ kurmanın iki ölçüsüyle de kuvvetli negatif korelasyon göstermektedir (-0,26 ve -0,33). Toplu olarak bakıldığında, bu bulgular, bilimleşmeyle Türkiye kaynaklı yazına rağbet arasında, beklenenin tersine, zıt ilişki olduğuna işaret etmektedir.

Çizelge 2. Değişkenler: Betimleyici İstatistikler

	n	Ortalama (Standart sapma)	Atıf yoğunluğu	Makalelere atıf oranı	Türkçe kay- nak oranı
Atıf yoğunluğu	318	16,63 (14,5)			
Makalelere atıf oranı	287	,28 (.24)	,21***		
Türkçe kaynak oranı	287	,28 (.28)	-,14*	-,26***	
Türkçe makale oranı	236	,27 (.37)	-,06	-,33***	,73***

*** p < ,001

*p < ,05

Bilimleşme: Atıf Yoğunluğu ve Makalelere Atıf Oranı

Dönem ve kurum türlerinin bilimleşmenin ölçüsü olarak kullanılan iki değişkenle ilişkilerini görmek için yapılan tek değişkenli varyans analizlerinin sonuçları Çizelge 3 ve 4'de gösterilmektedir. Her iki durumda da analizlerden, gerek dönem, gerekse kurum türü etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı, iki değişken arasındaki etkileşimin ise anlamlı olmadığı görülmektedir.

Çizelge 3. Atıf Yoğunluğunun Dönem ve Kurum Türlerine Göre Değişimi

Ortalama (Standart Sapma)	Enstitü	Geleneksel	Amerikan kökenli	Akademi kökenli
1972-79	18,1 (11,9)	13,0 (10,6)	26,4 (16,2)	9,3 (8,5)
1990-99	15,9 (9,5)	17,0 (15,3)	31,9 (20,8)	16,2 (11,7)

F= 6,652*** Dönem etkisi=4,123*** Kurum etkisi=12,910

*** Dönem x Kurum etkisi=1,253 ***p< ,001

Çizelge 4. Makalelere Atıf Oranının Dönem ve Kurum Türlerine Göre Değişimi

Ortalama (Standart Sapma)	Enstitü	Geleneksel	Amerikan kökenli	Akademi kökenli
1972-79	,16 (,12)	,17 (,18)	,30 (,23)	,22 (,17)
1990-99	,20 (,21)	,36 (,29)	,51 (,25)	,34 (,24)

F= 6,817*** Dönem etkisi= 18,130*** Kurum etkisi= 5,821

*** Dönem x Kurum etkisi= 1,282 ***p< ,001

Bu bulguların ifade ettiği, bir kere, atıf yoğunluğu ve makalelere atıf oranının 1990'lı yıllarda 1970'lere kıyasla artmış olduğudur. Yayın başına ortalama atıf sayısı (atıf yoğunluğu) 14,5'den 18'e, makalelere atıf oranı da %19,5'ten

%34,2'ye yükselmiştir. İkincisindeki artış birincisine kıyasla daha kuvvetli bir dönem etkisine işaret etmektedir.

Önceki bölümde yer alan Çizelge 1, 1990'lı yıllarla 1970'ler arasında önemli farklardan birinin görgül makalelerin payında ortaya çıktığını göstermektedir. Yetmişli yıllarda veri temeli olan makale sayısının azlığı bu özelliğin varyans analizlerine dahil edilmesine imkan vermemiştir. Dolayısıyla, 1990'lı yıllarda bilimleşme ölçülerinde gözlemlenen artışın ne denli görgül makalelerin fazla-laşmasıyla ilintili olduğuna dair bir işaret elde etmek üzere bilimleşmenin ma- kale türüne göre fark gösterip göstermediğine iki dönem için ayrı ayrı bakılmış- tır. Mann-Whitney U testi 1970'li yıllarda iki ölçüde de makalenin türü arasında fark olmadığını göstermektedir. Doksanlı yıllarda da atıf yoğunluğu için (t- testiyle) anlamlı bir fark elde edilememiştir. Bu ölçüyle ilgili 1990'lar için göz- lenen artışın makalenin türünden bağımsız olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşı- lık 1990'larda görgül çalışmalarda makalelere atıf oranı kavramsal olanlara kı- yasla daha yüksektir ($p < 0,05$). Bu değişken için iki dönem arasındaki farkın a- tıf yoğunluğuna kıyasla daha kuvvetli olmasında görgül çalışmaların artışının katkısı varmış gibi görünmektedir.

Çizelge 3 ve 4'de sunulan varyans analizi sonuçları dönem etkisinden ayrı olarak kurum türünün de bilimleşme ölçüleriyle güçlü ilişkisi olduğunu göster-mektedir. Dönemle kurum türü etkileşiminin anlamlı çıkmaması, kurum türü et- kisinin zamana bağlı olarak değişme göstermediğine, 1970'li yıllarda kurum türleri arasında ne farklar varsa bunların 1990'lı yıllarda da benzer biçimde sür- düğüne işaret etmektedir.

Bilimleşme değişkenleri üzerinde gözlenen güçlü kurum türü etkisinin hangi türler arasındaki farklardan kaynaklandığını görmek üzere Scheffé testi kanalıyla gruplar arasında ikili kıyaslamalar yapılmıştır. Bu analiz atıf yoğunluğu için belirgin biçimde ($p < 0,001$ düzeyinde anlamlı) esas farkın Amerikan modeline dayalı üniversitelerle diğer üç kurum türü arasında olduğunu göstermektedir. Ortalama yayın başına atıf sayısı birinci tür için 29 iken, diğer üç türde 16,9, 14,9 ve 13,8'dir. Dönemle kurum türü etkileşimi anlamlı olmamakla birlikte varyans analizi sonuçlarının grafik incelemesi kurumsal bakış açısını kısmen desteklercesine kıyaslanan zaman dilimleri itibarıyla Amerikan modeline dayalı tür dışında kalan türlerin birbirlerine daha fazla yakınlaşıyor olabileceklerine i- şaret etmektedir (Çizelge 3). Bu yolla Amerikan kökenli türle fark daha da be- lirgin hale gelir görünmektedir. Makalelere atıf oranı açısından türler arasında atıf yoğunluğu için olduğu kadar belirgin bir ayrışma ortaya çıkmamaktadır. E- sas büyük fark TODAİE'yle Amerikan modelini yansıtan tür arasındadır ($p < 0,001$; Çizelge 4). Birincide makalelere atıf oranı en düşük, ikincide ise en yük- sektir. Geleneksel ve akademi kökenli üniversiteler ise birbirlerine de yakın ol- mak üzere, deyim ugunsu, ortada yer almakta, ilki TODAİE'ye, akademi ve

akademi geçmişli olanlarsa Amerikan köklü olanlara daha yakın durur görünmektedir. Makalelere atıf oranı açısından bu araştırmanın incelediği zaman dilimi içinde türler arasında benzeşmenin arttığına ilişkin pek bir işaret yoktur.

Türkiye Kaynaklı Yazınla İlişki: Türkçe Kaynak ve Türkçe Makale Oranı

Türkiye kaynaklı yazınla ilişkinin iki ölçüsü için yine dönem ve kurum türü değişkenlerini kullanarak yapılan varyans analizlerinin sonuçları Çizelge 5 ve 6'da verilmektedir. Birlikte bakıldığında varyans analizleri kurum türünün her iki değişkenle ilişkili olduğunu, dönem etkisininse sadece Türkçe kaynak oranında anlamlı çıktığını göstermektedir. Dönemle kurum türü etkileşimi yine hiçbir analizde istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Çizelge 5. Türkçe Kaynak Oranının Dönem ve Kurum Türlerine Göre Değişimi

Ortalama (Standart Sapma)	Enstitü	Geleneksel	Amerikan kökenli	Akademi kökenli
1972-79	,30 (,22)	,17 (,22)	,12 (,19)	,21 (,25)
1990-99	,53 (,35)	,29 (,27)	,25 (,19)	,33 (,28)

F= 5,895*** Dönem etkisi= 16,720*** Kurum etkisi= 6,497
***Dönem x Kurum etkisi= ,478 ***p< ,001

Çizelge 6. Türkçe Makale Oranının Dönem ve Kurum Türlerine Göre Değişimi

Ortalama (Standart Sapma)	Enstitü	Geleneksel	Amerikan kökenli	Akademi kökenli
1972-79	,35 (,38)	,21 (,34)	,11 (,29)	,25 (,38)
1990-99	,55 (,43)	,30 (,39)	,09 (,12)	,26 (,36)

F= 2,699* Dönem etkisi= 1,602 Kurum etkisi= 4,979
** Dönem x Kurum etkisi= ,666 **p < ,01 *p< ,05

Önce Türkçe kaynak oranına bakılacak olursa incelenen zaman dilimleri arasında önemli bir fark görünmektedir. Oran 1970'li yıllarda %19,4 düzeyinde iken, 1990'lerde %33,9'a yükselmiştir. Neredeyse iki katına yakın bir artış vardır. Ancak 1990'lı yılların ortalaması Üsdiken ve Pasadeos'un (1992a: 129) 1980'li yıllar için farklı bir yolla buldukları oranla kıyaslandığında pek bir fark olmadığı ortaya çıkmaktadır. Türkçe kaynak oranı bir tavana ulaşmış gibi görünmektedir. Türkçe makalelerin makale atıfları içindeki oranıysa iki zaman dilimi arasında anlamlı fark göstermemektedir. Yine Üsdiken ve Pasadeos'un (1992a: 131) bulgularıyla birleştirilince bu oranın 1970'li yıllardan beri değişime uğramadığı görülmektedir.

Veri temelli çalışmaların bulgulardaki etkisini görmek üzere yapılan analizler (Mann-Whitney U testi) 1970'li yıllar için yine kavramsal ve görgül makaleler arasında anlamlı bir farka işaret etmemektedir. Yukarıdaki bulgulardan sonra bekleneceği gibi makalenin türü 1990'lerde da Türkçe makale oranıyla ilişkili

çıkılmaktadır. Görgül çalışmalara yönelmek de Türkiye’de yayınlanmış makalelerden daha fazla yararlanmayı körükler görünmemektedir. Buna karşılık 1990’larda verilere dayanan makalelerin temel aldığı çalışmalarda genel olarak Türkçe kaynak oranının kavramsal olanlardakilerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0,05$).

Kurum türü hem Türkçe kaynak hem de Türkçe makale oranıyla ilişkili çıkmaktadır. Kurum türleri arasında Türkçe kaynaklara yönelme açısından, zamana bağlı olarak da önemli değişiklik göstermeyen ve büyük ölçüde yukarıda ifade edilen beklentiler doğrultusunda anlamlı farklar vardır. Ancak bir yandan da Scheffé testinin ikili kıyaslamaları, örneğin atıf yoğunluğu durumunda olduğu gibi çok belirgin gruplaşmalar göstermemektedir. Her iki ölçü için de Türkiye kaynaklı yazına en fazla bağlı TODAİE yazarlarında, en sınırlı olanı da Amerikan kökenli üniversitelerde görebilmek mümkündür. İki kurum türü arasındaki fark her iki durumda da 0,05 düzeyinde anlamlıdır. Geleneksel ve akademi kökenli üniversiteler yine her iki değişken için bu iki ucun arasında görünmektedirler. Ancak Scheffé testi farkların sadece TODAİE ile diğer üç kurum türü arasında kabul edilebilir düzeyde anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, gruplaşma bir yanda en yüksek oranlarla TODAİE, bir yanda da diğer üç kurum türü şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dönem ve kurum türü etkileşimi anlamlı olmamakla birlikte ortalamalar Türkçe kaynak oranı açısından kurumsalcı düşüncenin erken şekillerinin öngördüğü gibi kurum türleri arasında benzeşmenin zaman içinde artıyor olabileceği izlenimini vermektedir. Türkçe makale oranı içinse tersine bir eğilimin olabileceği, farklılıkların artmakta olduğu yönünde işaretler vardır.

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Bu araştırma Türkiye’de yönetim alanındaki yazının oluşum yıllarıyla yakın geçmişi kıyaslandığında bazı değişikliklerin meydana geldiğini göstermektedir. Ancak gözlemlenen değişim burada incelenen boyutlar itibarıyla eş derecede olmamıştır. Ayrıca, inceleme konusu yapılan özelliklerden birinin oluşum yıllarından bu yana hiç değişime uğramadığı ortaya çıkmıştır. Bunun da ötesinde Türkiye’de tarihsel olarak oluşmuş farklı akademik geleneklerin ürettiği yayın yapmaya ilişkin anlayış ve kalıplar arasındaki farkların da değişmeden sürdüğü bulunmuştur.

Aslında en belirgin değişim, bu çalışmanın etkilerini göz önüne aldığı değişkenlerden biri olan makale türünde gözlemlenmiştir. Oluşum yıllarının hemen sonrasına kıyasla veri temelli incelemelerin payında yaklaşık dört kat ölçüsünde bir artış olmuştur. Bu artışın araştırmanın esas ilgisini oluşturan bilimleşme ve Türkiye kaynaklı yazınla ilişki boyutlarının birer ölçüsünde gözlemlenen yükselmede payı olduğuna ilişkin bulgular da elde edilmiştir.

Diğerlerine kıyasla daha önemli değişim de bu iki ölçünün yansıttığı özelliklerde görülmüştür. Doksanlı yılların yazınında kitap ve diğer kaynaklara göre dergi makalesine dayanma önemli ölçüde artmış görünmektedir. Atıflar içinde akademik dergi makalelerinin payı yaklaşık iki katına çıkmıştır. Önceki incelemelerle kıyaslama (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 120), sözü edilen eğilimin özellikle son on yılda hızlanmış olabileceğine işaret etmektedir. Bu doğa bilimlerinin usullerini izleme anlamında bilimleşmeye doğru bir gidişi yansıtır görülebilir. Hemen hemen aynı ölçüde bir değişim de Türkçe kaynakların oranı için gözlemlenmiştir. Ancak yine önceki incelemelerle kıyaslama (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 128-9) buradaki değişimin esasen 1980'li yıllarda meydana geldiğine ve daha yakınlarda o sıralarda ulaştığı düzeyinde devam ettiğine işaret etmektedir.

Bu iki ölçüde gözlemlenen daha belirgin değişim aynı boyutları ölçmek için kullanılan diğer ölçülerde kendini göstermemektedir. Türkiye kaynaklı yazınla ilişki kurmanın ikinci ölçüsü olarak kullanılan Türkçe makale oranında oluşum yıllarından bu yana hiç değişiklik olmadığı görülmektedir. Bilimleşmenin ikinci ölçüsü atıf yoğunluğundaki artışta, istatistiksel olarak anlamlı olmakla birlikte, sınırlı kalmıştır. Meydana gelen artışın, baştan beri en önemli öğrenme kaynağı olarak görüldüğü ileri sürülen ABD'ye kıyasla çok daha düşük hızda olduğuna dair işaretler vardır. Üsdiken ve Pasadeos'un (1992a) burada bilimleşmenin bir ölçüsü olarak kullanılan atıf yoğunluğuna ilişkin ABD için sağladıkları kıyaslanabilir veriler bu yorumu desteklemek için kullanılabilir. Bu araştırmada veri temeli olarak kullanılan 1990-1999 yılları arasında yayınlanmış makalelerde ikinci en fazla atıf alan, dolayısıyla da en fazla okunan dergilerden biri olduğu ileri sürülebilecek ve model alınması en fazla beklenebilecek yabancı dergi olan, *Academy of Management Journal* dergisinin 1971 yılı ortalama atıf yoğunluğu 18,7; (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 110) Türkiye'deki yazın için 1990'larda elde edilene eşittir. Aynı dergide 1980'li yılların sonuna doğru atıf yoğunluğu 35 dolaylarına çıkmıştır (Üsdiken ve Pasadeos, 1992a: 133). Not edilmesi gereken, örnek alınan ülkeyle aradaki farkın 1970'li yıllara kıyasla önemli ölçüde büyümüş olmasıdır.

Hep birlikte değerlendirilince yukarıda özetlenen bulguların bir yanda devam eden anlayış ve kalıplara, bir yanda da bazı yeni yönelmelere işaret ettiğini ileri sürmek mümkündür. Gözlenen belki de en önemli eğilim görgül çalışmalarının payındaki artıştır. Bu yönelimin yabancı kaynaklardan öğrenmeyi kitaplardan dergi makalelerine doğru kaydırıldığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık bu tür çalışmaların daha kuvvetli temellere dayanır hale geldiğine dair pek bir işaret yoktur. Görgülcülük, bilimleşmenin bir işareti olarak ancak zayıf kuramsal temellerle payını artırıyor görünmektedir. Gözlenen bu kısmi değişiklik erken kurumsalcı düşüncenin temel bir savına koşut niteliktedir. Daha ilk yazılarda

(Meyer ve Rowan, 1977), kurumsal çevreye uyumun kendini daha ziyade “ön görünümde” göstereceği, burada yer alan özelliklerle örgütlerin fiilen işlerini yapış şekilleri arasındaki bağların gevşek olacağı ileri sürülmüştür. Türkiye’deki yönetim yazınında da 1990’larda (hatta 1980’lerden başlayarak; Üsdiken ve Pasadeos, 1992a, b) bu durum kendini gösteriyormuş gibi görünmektedir. Görgül araştırmalar artmıştır, dolayısıyla “görünüm” kısmen de olsa farklıdır ama burada kullanılan boyutların yakalamağa çalıştığı araştırma yapmakla ilgili özellikler ya eskisinin çok benzeridir, ya da sınırlı ölçüde değişmiştir. Türkçe yazınla ilişki kurma açısından da benzer bir durum vardır. Türkçe kitap ve akademik nitelikte olmayan kaynaklardan yararlanma artmakta, ancak dergi makalelerinin aldığı pay değişmemektedir. Ayrıca bilimleşmeyle Türkçe yazınla ilişki kurma arasındaki bağıntının tersine olduğu ortaya çıkmaktadır. Kitabilik Türkçeleşir görünmekte, ancak Türkiye’de üretilmiş akademik dergi makalelerinin yeni çalışmaların düşünülmesi ve tasarımında etkisi artmamaktadır.

Kurumsalcı yaklaşım açısından bakılınca, bu bulgular kurumsalcı düşüncenin örgüt incelemelerine girdiği erken aşamalarda ileri sürülen diğer önerilere çok sınırlı destek vermektedir. Bu araştırmada elde edilen sonuçlarla, erken dönem kurumsalcı düşüncelerde yer alan, örgütlerin kurumsal çevredeki değişimlere hemen uyum gösterme eğiliminde olacakları, bu kaygıların da benzeştirici kurumsal süreçlerle destekleneceği iddialarında geçmişin rolü azımsanmış görünmektedir. Çevre konumunda ve ithal bilgiye dayalı bir ortamda örnek alınan yabancı modelde yapılanları izleme, o yönde zorlayıcı “teşvikler” de olsa, geçmişin önemli ölçüde frenleyici etkilerine tabi kalmaktadır. Zaman içinde alanın bütününde benzeşmenin artacağı iddiası da fazla destek görmemektedir. Bilimleşmenin sadece bir ölçüsü için, ki o da türler arası kümeleşmeyi kuvvetlendirici nitelikte, destekleyici, ama yine de zayıf bulgular elde edilmiştir. Buna karşılık alandaki kuruluşların oluşumları ve tarihsel gelişmelerindeki farkları yansıtan ölçü her iki değişken için, zaman içinde önemli bir değişme de olmadan, anlamlı sonuç vermektedir. Kuruluş türlerinin geçmişten gelen etkileri farkları korur şekilde devam etmektedir.

Bulgular genel olarak kurumsalcı düşüncenin tarihi önemseyen çeşidine daha kuvvetli destek sağlarken bir yandan da erken aşamaların önerileri açısından iki noktayı daha düşündürmektedir. Birincisi, bu önerilerin benzeştirici kurumsal süreçler içinde öngördüğü, meslek insanların örgütlerarası hareketliliği mekanizmasının (DiMaggio ve Powell, 1983) Türkiye’nin yüksek öğrenim alanındaki örgütleri için pek söz konusu olmadığıdır. Akademik kariyerin gerek erken gerekse geç aşamalarında örgütlerarası hareketliliğin çok sınırlı olması (Gürüz vd., 1994) kurum türleri arasındaki farkların devamında önemli rol oynamış olabilir. Ayrıca, örnek alınan esas yabancı model ABD’de de yönetim alanında bilme iddiaları, bilimleşmenin katettiği mesafeye karşın, hala çeşitlilik

arz etmektedir (Whitley, 2000). Hatta iddialarını bilimleşme dışında yollara dayandıranlar son zamanlarda etkilerini de artırmışlardır. Tecrübeye dayalı veya masa başından üretilmiş olup da, özellikle uygulamacılar tarafından çok rağbet görmüş fikirler üretilmiştir. Dolayısıyla, son zamanlarda örnek alınabilecek yine sadece bilimleşmeye dayalı bilgi üretme değildir. Aynı şekilde, 1980 sonrasında yeni yasal çerçevenin belki de, kurumsalcı düşüncenin diliyle, en az zorlayıcı olduğu alan bilimleşme olmuştur (Pak, 1995). Bütün bunlar, erken kurumsalcı düşüncenin öngördüğü yönde değişimi ve benzeştirici etkilerini sınırlandırıcı olmuş olabilir.

İkinci önemli nokta da, kurumsalcı düşüncenin zımnen yaptığı bir varsayımın bu araştırmada incelenen ortam ve özellikle de boyutlar için ne denli geçerli olduğudur. Kurumsalcı düşüncede kurumsal ortama uyum hem uygun görünme açısından önemlidir, hem de bu yolla meşruiyeti güçlendirerek kaynak sağlamak için önem taşır. Kurumsal baskılar altında şekilleneceği öngörülen örgütsel eylemler özellikle ikinci durum geçerli olduğunda kendini gösteriyor olabilir. Bu araştırmanın konusunu oluşturan boyutların incelenen ortamda önemli kaynak elde etme üstünlükleri sağlamaması söz konusuysa değiştirici ve benzeştirici kurumsal süreçlerin çalışmasını belki de beklememek gerekir. Geçmişe bağlılığın frenleyici etkisinin güçlü çıkması bununla da ilintili olabilir.

KAYNAKÇA

- Ataünal, Aydoğan (1998), *Türkiye’de Yüksek Öğretim, 1923-1998*, MEB, Ankara.
- Aykaç, Burhan (1995), “Türkiye’de Kamu Yönetimi Öğretiminin Gelişimi” *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara, Cilt 2, s. 271-279.
- Aysan, Mustafa ve Kurtuluş, Kemal (1973), *Türkiye’de İşletmecilik Eğitiminin Durumu ve Gelişme İmkanları ile ilgili Araştırma Raporu*, Sevk ve İdarecilik Eğitim Vakfı, İstanbul.
- Baker, Donald R., (1990), “Citation Analysis: A Methodological Review”, *Social Work Research and Abstracts*, Vol. 26, No.3, s. 3-11.
- Balta, Tahsin Bekir (1967), “Türkiye’de İdare Hukuku ve İdare Bilimi”, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1.
- Berkman, Ümit (1986), “Amme İdaresi Dergisinde Yayınlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme”, Atauz, Sevil (Ed.) *Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, s.153-169.
- Berkman, Ümit (1987), “Amme İdaresi Dergisi’nde Yayınlanan Makaleler ve Türk Yönetim Bilimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 4, s. 19-42.
- _____ (1995), “Türk Kamu Yönetimi Disiplinine İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara, Cilt 1, s. 51-58.

- Berkman, Ümit ve Kozan, Kamil (1979), “Amme İdaresi Dergisi’nde Yayınlanan Makaleler Üzerine bir İnceleme”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s. 9-26.
- Budd, John M. (1990), “Higher Education Literature: Characteristics of Citation Patterns”, *Journal of Higher Education*, Vol. 61, No:1, s. 84-97.
- Cem, Cemil (1976), “Türk Kamu Yönetimi Üzerinde Araştırmalar”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, s. 66-77.
- Cheit, Earl P. (1991), “The shaping of business management thought”, D. Easton ve C. S. Schelling (Ed.), *Divided Knowledge: Across Disciplines, Across Cultures*, Sage, Newbury Park, s.195-218.
- Cüceloğlu, Doğan (1971), “Türkiye’de Yapılan Sosyal-Psikolojik Araştırmaların Metodolojik Yönden Bir Tetkiki”, *Türkiye’de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 41-49.
- Çankaya, Ali (1968), *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Cilt. 1, SBF, Ankara.
- Denkel, Arda-Pak, Namık Kemal-Kağıtçıbaşı, Çiğdem-Pamuk, Şevket (1999), *Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Uluslararası Performansı*, TÜBA, Ankara.
- DiMaggio, Paul J. ve Powell, Walter W. (1983), “The Iron Cage Revisited: Institutionalism and Collective Rationality in Organizational Fields”, *American Sociological Review*, Vol. 48, s. 147-160.
- _____ (1991), “Introduction”, Powell Walter W. ve DiMaggio, Paul J. (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, University of Chicago Press, Chicago.
- Emre, Cahit (1998), “Yönetim Bilimi”, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Bilim – Sosyal Bilimler II*, TÜBA, Ankara, s. 35-55.
- Engwall, Lars (1996), “The Vikings versus the World: An Examination of Nordic Business Research”, *Scandinavian Journal of Management*, Vol. 12, No:4, s. 425-436.
- _____ (1998), “Mercury and Minerva: A Modern Multinational Academic Business Studies on Global Scale” Alvarez, José Luis (Ed.) *The Diffusion and Consumption of Business Knowledge*, St. Martin’s Press, New York, s.81-110.
- Engwall, Lars ve Zamagni, Vera (Ed.) (1998), *Management Education in Historical Perspective*, Manchester University Press, Manchester.
- Ergun, Turgay (1986), “Türkiye’de Yönetim Biliminin Uygulamaya Yansımaları”, Atauz, Sevil (Ed.) *Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, s. 133-141.
- _____ (1976), “TODAİE ve Akademik Gelişme Olanakları”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 4, s.3-7.
- _____ (1996), “Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü: Bir Örgütsel Gelişme Örnekolayı”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 2, s. 3-18.

- Esenkova, Enver (1958), "İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nun Tarihçesi" *İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu 75inci Yılı*, İstanbul, s. 36-43.
- Ete, Muhlis (1937), "İşletme Ekonomisi İlmi", *İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 3, s. 51-69.
- Friedland, Roger ve Alford, Robert R. (1991), "Bringing society back in: symbols, practices and institutional contradictions", Powell, Walter W. ve DiMaggio, Paul J. (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, University of Chicago Press, Chicago, s.232-263.
- Gitmez, Ali S., (1986), "Yorum: Sosyal Psikoloji ve Türkiye'de Sosyal Psikolojik Araştırmalar" Atauz, Sevil (Ed.) *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, s.53-61.
- Gürüz, Kemal-Şuhubi, Erdoğan-Şengör, Celal A. M.-Türker, Kemal-Yurtsever, Ersin (1994), *Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji*, TÜSİAD, İstanbul.
- Heper, Metin (1975), "Türk Kamu Bürokrasisi İncelemelerinde Başlıca Temalar ve Kavramsal Metodoloji", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi - Sosyal Bilimler*, Cilt 3, s. 55-81.
- Heper, Metin ve Berkman, Ümit (1979a), "Administrative Studies in Turkey: A General Perspective", *International Social Science Journal*, Vol. 31, s. 305-327.
- _____ (1979b), "Türkiye'de Kamu Yönetimi Araştırma ve Eğitiminde Kavramsal Kuram ve Yöntem Sorunları", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, s. 3-18.
- İİE (1985), *Türkiye'de İşletme Biliminin Öncülerine Armağan*, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü, İstanbul.
- İlkin, Selim (1972), "1920-1960 döneminde Türkiye'de iktisat ve ticaret eğitimi ile ilgili kuruluşların gelişimi tarihi üzerine bir deneme", Görün, Fikret (Ed), *Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 3-38.
- Katrinli, Alev Ergenç-Özmen, Ömür Timurcanday-Arbak, Yasemin (1995), Kamu Yönetimi Disiplininde Yapılan Çalışmaların Yöntem Açısından İncelenmesi", *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara, Cilt 1, s. 31-36.
- Kaya, Yahya Kemal, (1995), "Türkiye'de Kamu Yönetimi Öğretimi", *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara, Cilt 2, s. 249-269.
- Locke, Robert R. (1984), *The End of the Practical Man: Entrepreneurship and Higher Education in Germany, France and Great Britain, 1880-1940*, JAI Press, Greenwich, Conn.
- Locke, Robert R. (1989), *Management and Higher Education since 1940*, Cambridge University Press, Cambridge.

- Mahoney, T.A. (1985), "Journal Publishing and the Organization Sciences", Larry L. ve Frost, Peter J. (Ed.), *Publishing in the Organizational Sciences*, Irwin, Homewood, Ill., s. 14-34.
- Meyer, John W. ve Rowan, Brian (1977), "Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony" *American Journal of Sociology*, Vol. 83, s. 340-363.
- Meyer, John W. ve Scott, W. Richard (1983), *Organizational Environments: Ritual and Rationality*, Sage, London.
- Oluç, Mehmet (1972), "İşletme Fakültesinin Kuruluş ve Gelişmesi", *I.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 1-15.
- Öncü, Ayşe (1986), "Sosyoloji Oturumu Üzerine Yorum", Atauz, S. (Ed), *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, s. 233-239.
- _____ (1993), "Academics: the West in the Discourse of University Reform", Heper, Metin-Öncü, Ayşe-Kramer Heinz (Ed.) *Turkey and the West*, I.B. Tauris, London, s. 142-176.
- Özen, Şükrü (1995), Kamu Yönetimi Yazınımız ve Örgütler-Yönetim Çalışma Alanı: Tehlikeli İlişkiler", *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara, Cilt 1, s. 71-96.
- _____ (2000), "Türk Yönetim/Organizasyon Yazınında Yöntem Sorunu: Kongre Bildirileri Üzerine Bir İnceleme", *DAÜ Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 89-119.
- Pak, Namık Kemal (1995), "Üniversitelerde Akademik Yükseltmeler", *Üniversitelerde Akademik Yükseltmeler*, TÜBA, Ankara, s. 9-27.
- Pasadeos, Yorgo-Phelps, Jo-Kim Bong Hyun (1998), "Disciplinary Impact of Advertising Scholars: Temporal Comparisons of Influential Authors, Works and Research Networks", *Journal of Advertising*, Vol. 27, No:4, s. 53-70.
- Powell, Walter W. (1991), "Expanding the Scope of Institutional Analysis", Powell, Walter W. ve DiMaggio, Paul J. (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, University of Chicago Press, Chicago, s. 183-203.
- Powell, Walter W. ve DiMaggio, Paul J. (Ed.) (1991), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, University of Chicago Press, Chicago.
- Reed, Howard A. (1975), "Hacettepe and Middle East Technical University: New Universities in Turkey", *Minerva*, Vol. 13, s. 200-235.
- Sargut, Selami (1998), "İşletme Yönetimi" *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim – Sosyal Bilimler II*, TÜBA, Ankara, s. 77-97.
- Sayar, Nihat (1960), *Higher Business Education in the United States*, Sermet Matbaası, İstanbul.

- Scott, Richard W. (1983), "The Organization of Environments: Network, Cultural, and Historical elements" Meyer, John W. ve Scott, Richard W. (Ed.), *Organizational Environments: Ritual and Rationality*, Sage, London, s. 155-175.
- _____. (1991), "Unpacking Institutional Arguments", Powell Walter W. ve DiMaggio, Paul J. (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, University of Chicago Press, Chicago, s. 164-182.
- Scott, Richard W.-Ruef, Martin-Mendel, Peter J.-Caronna, Carol A. (2000), *Institutional Change and Health Care Organizations*, The University of Chicago Press, Chicago.
- So, C. (1988), "Citation Patterns of Core Communication Journals", *Human Communication Research*, Vol.15, s. 236-255
- Stinchcombe, Arthur L. (1965), "Social Structure and Organizations" March, James G. (Ed.), *Handbook of Organizations*, Rand McNally, Chicago, s. 142-193.
- Stone, Robert (1954-55), "İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Tedrisatı", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 16, Sayı 1-4, s. 89-116.
- Şenses, Fikret (1993), "Akademik Yaşantımıza İlişkin Bazı Gözlem ve Öneriler", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1-2, s. 169-188.
- Thompson, Paul T.ve McHugh, David (1990), *Work Organizations*, MacMillan, London.
- Üsdiken, Behlül (1995), "Örgüt Kuramında Yeni Yol Ayrımları: Kuzey Amerika, Avrupa, Türkiye" *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara, Cilt 1, s. 97-110.
- _____. (1996), "Importing Theories of Management and Organization", *International Studies of Management and Organization*, Vol. 26, No:3, s. 33-46.
- _____. (2001) *When Institutional Logics Confront One Another: The Undergraduate Business Degree in Turkey*, yayınlanmamış yazı.
- Üsdiken, Behlül ve Çetin, Demet (1999), "Türkiye'de Akademik Dünyanın Yönetme İşine Yaklaşımında 1950'li Yıllarla Birlikte ne Değişti?", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 32, Sayı 4, s. 47-65.
- _____. (2001), "From *Betriebswirtschaftslehre* to Human Relations: Turkish Management Literature before and after the Second World War", *Business History*, Vol. 43, No:2, s. 99-124.
- Üsdiken, Behlül ve Leblebici, Hüseyin (2001), "Organization Theory", Anderson, Neil-Ones, Deniz S.- Sinangil, Handan K-Viswesvaran, Chockalingam. (Ed.), *International Handbook of Work and Organizational Psychology*, Sage, Newbury Park, CA, Vol. 2, s. 377-397.

- Üsdiken, Behlül ve Pasadeos, Yorgo (1992a), “Türkiye’de Yayınlanan Yönetimle ilgili Makalelerdeki Atıflar üzerine bir İnceleme”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, s. 107-134.
- _____ (1992b), “Türkiye’de Yayınlanan Veri Temelli Makalelerde Yöntem”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, s. 249-266.
- Üsdiken, Behlül ve Selekler, Nisan (1997), “Türkiye’de İşletme Alanında Eğitim ve Araştırmanın Erken Dönemleri”, *4. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri*, ODTÜ, Ankara, s. 260-277.
- Üsdiken, Behlül-Selekler, Nisan-Çetin, Demet (1998), “Türkiye’de Yönetim Yazınına Egemen Anlayışın Oluşumu: Sevk ve İdare Dergisi Üzerine bir İnceleme”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 3, s. 58-87.
- Üstüner, Yılmaz (1986), “Kamu Yönetimi Disiplininde Yöntem Sorunları”, Atauz, Sevil (Ed.), *Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, s. 141-152.
- _____ (1995), “Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik Bunalımı”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara, Cilt 1, s. 59-69.
- Whitley, Richard (2000), *The Intellectual and Social Organization of the Sciences*, (2. Baskı), Oxford: Oxford University Press.